

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА
5–9 класи
програма для загальноосвітніх навчальних закладів

Програму підготували: Р. В. Мовчан, доктор філологічних наук (керівник групи); К. В. Таранік-Ткачук, кандидат педагогічних наук, головний спеціаліст Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України; М. П. Бондар, кандидат філологічних наук (Київ); О. М. Івасюк, кандидат філологічних наук (Чернівці); С. А. Кочерга, доктор філологічних наук (Ялта); Л. І. Кавун, доктор філологічних наук (Черкаси); О. І. Неживий, кандидат педагогічних наук (Луганськ); Н. В. Михайлова, учитель-методист (Київ)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма з української літератури для 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів відповідає Державному стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженному Постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392.

У цьому мету освітньої галузі «Мови і літератури» сформульовано як «розвиток особистості учня, формування в нього мовленнєвої і читацької культури, комунікативної та літературної компетентності, гуманістичного світогляду, національної свідомості, високої моралі, активної громадянської позиції, естетичних смаків і ціннісних орієнтацій».

При укладанні програми було враховано, що українська література в загальному світовому контексті є свідченням високої духовної та цивілізаційної розвиненості українського народу, невід'ємною складовою його національної культури. Як мистецтво слова вона є носієм потужного заряду духовної енергії, здатна передавати загальнолюдські й національні цінності від покоління до покоління, культывувати їх у людській душі. Засобами мистецтва слова вона допомагає формувати, збагачувати внутрішній світ людини, формувати сильний, комунікабельний характер, широкий світогляд, особисту культуру, спрямовувати морально-етичний потенціал, розвивати інтелект, творчі здібності, естетичний смак.

У сучасному процесі державотворення гуманітарна сфера, до якої належить і освіта, відіграє першорядну роль, адже найбільшою цінністю кожного цивілізованого суспільства є людина. Літературна освіта є важливим чинником створення оптимальних передумов розвитку всеобщо освіченої особистості, виховання громадянина-патріота України, а її зміст базується на засадах загальнолюдських і національних цінностей, принципах гуманізму й демократії.

Українська література також є потужним носієм ідентичності нації, її генетичного коду. Тому в контексті світових процесів глобалізації, в індивідуальному національному самоусвідомленні, самозбереженні й самостверджені її роль незаперечна й важлива. Виховання свідомого українця повинно базуватися на історичних і культурних знаннях, традиціях, на переосмисленні сучасного досвіду на основі загальнолюдських цінностей. Ознайомлення з художнім твором, усебічний аналіз змістової, жанрової та естетичної специфіки наблизяє учнів до розуміння літератури як вияву мистецтва, потужного чинника світосприйняття та самоідентифікації.

Відповідно, у сьогоднішній освітній системі предмет «Українська література» набуває особливої актуальності й вагомості.

Отже, метою вивчення української літератури в загальноосвітній школі є:

– підвищення загальної освіченості громадянина України, досягнення належного рівня сформованості вміння «читати й усвідомлювати прочитане», «прилучатися до художньої літератури, а через неї – до фундаментальних цінностей культури», розширення їхніх культурно-пізнавальних інтересів;

– сприяння всеобщому розвитку, духовному збагаченню, активному становленню й самореалізації людини в сучасному світі;

- виховання національно свідомого громадянина України;
- формування й утвердження гуманістичного світогляду особистості, національних і загальнолюдських цінностей.

Складові цієї стратегічної мети реалізуються через такі конкретні **завдання навчального предмета «Українська література»**, які, відповідно до Державного стандарту, ґрунтуються на емоційно-цінній, літературознавчій, загальнокультурній, компараторивній змістових лініях:

1. Зацікавлення учнів художнім твором як явищем мистецтва слова, специфічним «інструментом» пізнання світу і себе в ньому – прищеплення і стійкого утримання бажання читати.
2. Розвиток уміння сприймати літературний твір як явище мистецтва слова.
3. Підняття рівня загальної освіченості учнів: набуття ними базових знань з української літератури, необхідних для повноцінної інтеграції в суспільство на різних рівнях. Ознайомлення з найвизначнішими і найпоказовішими взірцями української народної творчості та художньої літератури.
4. Формування загальної читацької культури учнів, розвиток естетичного смаку, вміння розрізняти явища класичної (як високого мистецтва) і популярної (як низькопробної) культури.
5. Формування стійкого інтересу до української літератури як вагомого духовного спадку народу, повноцінного оригінального мистецтва.
6. Виховання майбутнього читача й шанувальника української літератури.
7. Формування гуманістичного світогляду, принципів патріотизму й толерантності, розвиток духовного світу, утвердження загальнолюдських морально-етичних орієнтирів і цінностей.
8. Сприяння національному самоусвідомленню і стійкому відчуттю принадлежності до культурної світової спільноти.
9. Вивчення української літератури в національному і світовому культурологічному контекстах.
10. Розвиток творчих і комунікативних здібностей учнів, їхнього самостійного і критичного мислення, культури полеміки, уміння аргументовано доводити власну думку.
11. Вироблення вміння компетентно і цілеспрямовано орієнтуватися в інформаційному і комунікативному сучасному просторі.
12. Вироблення вміння застосовувати здобуті на уроках літератури знання, навички у практичному житті.
13. Розвиток навичок самоосвіти, бажання і спроможності постійно вчитися.

Отже, у програмі з української літератури враховано нинішні державні вимоги до змісту і рівня навчальних досягнень учнів загальноосвітньої школи. **Зміст** запропонованого до вивчення літературного матеріалу спроектовано на очікувані **результати навчання**, що дає можливість більш цілеспрямовано і стратегічно зорієнтовано організувати навчальний процес, а також проконтролювати його. Результати навчання передбачають формування такого покоління молоді, яке буде здатним робити особистісний, духовно-світоглядний вибір; матиме необхідні знання, навички і компетентності для інтеграції в ринкове суспільство на різних рівнях; для повноцінного утвердження себе в глобалізаційному світі; буде здатним до навчання упродовж усього життя.

У ній наскрізно втілено **ключові компетентності**, які сприятимуть розвитку особистості та її повноцінній самореалізації в сучасному житті. Вивчення в загальноосвітній школі предмета «Українська література» забезпечує реалізацію цих компетентностей у таких напрямках:

- соціальні компетентності (активна участь у суспільному житті; здатність знайти, зберегти і розвинути себе як особистість; розвиток комунікативних якостей;

здатність розв'язувати проблеми; формування світоглядних і загальнолюдських ціннісних орієнтирів);

– мотиваційні компетентності (розвиток творчих здібностей, здатності до навчання, самостійності мислення);

– функціональні компетентності: естетична, культурологічна, мовна, комунікативна (вміння оперувати набутими знаннями, сформованими навичками, використовувати їх у практичному житті).

Загальний результат програми з української літератури стосується:

учня (освіченості і розвиненої особистості, спроможності повноцінно реалізуватися в майбутньому дорослому житті);

чителя (для якого передбачається підвищення фахових вимог);

української літератури (змінюється її імідж, зростає престиж).

Відповідно до Державного стандарту, зміст літературного компоненту в основній школі, зокрема й предмету «Українська література», спрямовано на досягнення належного рівня сформованості вміння читати й усвідомлювати прочитане, на розвиток інтересу до художньої літератури, до читання загалом, розкриття за допомогою літератури національних і загальнолюдських цінностей, на формування гуманістичного світогляду особистості, розширення її культурно-пізнавальних інтересів; на виховання поваги до звичаїв, традицій українського народу, толерантного ставлення до культури інших народів. Програмою передбачається засвоєння певного кола усвідомлених літературних знань (змісту творів, авторів, окремих фактів біографії письменників тощо), початкових уявлень, умінь і навичок оперувати ними в процесі читання творів та їх текстового аналізування.

Концептуальна структура програми, її змістове наповнення передбачають: утілення ключових компетентностей, урахування вікових особливостей учнів, психології сприйняття дитиною творів художньої літератури, особливості сучасного навчального процесу в середній школі, право вибору (для вчителя і учня), особливості сучасного інформаційно-комунікативного простору, національних процесів державотворення, загальносвітових процесів глобалізації тощо. Тому художні твори для текстового розгляду добиралися за принципами: естетичних критеріїв, жанрово-тематичної розмаїтості, врахування вікової психології, осучаснення змістового матеріалу.

Курс української літератури в 5–8 класах структуровано за такими взаємопов'язаними тематично-проблемними блоками: 5 клас («Світ фантазії, мудрості», «Історичне минуле нашого народу», «Рідна Україна. Світ природи»), 6 клас («Загадково прекрасна і славна давнина України», «Я і світ», «Пригоди і романтика», «Гумористичні твори»), 7 клас («Із пісенних скарбів», «Про далекі минулі часи», «Ти знаєш, що ти – людина...», «Ми – українці»), 8 клас («Усна народна творчість», «Світ української поезії», «Національна драма», «З української прози», «Український гумор і сатира»).

Вивчення української літератури в кожному класі має також рубрику «Література рідного краю», на яку виділено 4 години, які вчитель упродовж року має розподіляти самостійно. Це сприятиме додатковому індивідуальному вибору вчителем текстів для розгляду. **До «літератури рідного краю» пропонуємо вклопати також художню творчість ровесників учнів, їхніх земляків.**

До кожного з них відповідно до вікових особливостей учнів підібрані тексти, які за своїм змістом дають можливість максимально репрезентувати ту чи ту тему. Ураховано також і необхідність тематично-стильової різноманітності пропонованих для розгляду творів, їхні ідейно-ціннісні пласти, які втілюють ключові компетентності.

Отже, українська література в основній школі вивчається за своєрідним цілісним сюжетом, у якому кожен із митців має свою «нішу» в тій чи тій темі, відповідно його твір виконує певну естетичну й морально-етичну функцію. При цьому біографія письменника загалом не вивчається, вона згадується лише вибірково, диференційовано, тобто так, як

того потребує основна тема, заявлена в назві тематично-проблемного блоку, до того ж фрагмент з біографії має зацікавлювати й бути доступним дитині певного віку.

З 9-го класу розпочинається системне вивчення української літератури, тобто до змісту навчального матеріалу застосовано історико-хронологічний підхід як основний, враховано історико-літературний контекст. Також зміст цього навчального матеріалу доповнено розглядом біографій письменників, хоча й у доступних межах.

Варто наголосити, що тепер у 9-му класі вивчатиметься «Кайдашева сім'я» І. Нечуя-Левицького та кілька творів І. Франка. У такий спосіб буде розвантажено програму для 10-го, який розпочнеться з вивчення раннього українського модернізму. Це також уможливить наприкінці 11-го ввести підсумковий блок «Вершини українського письменства», у якому старшокласники знову повернуться до творів Т. Шевченка (які не розглядалися у 9-му), І. Франка та ін.

Отже, навчально-виховний процес уроків української літератури передбачає формування цілісного уявлення про неї як про важливий складник національної культури, підвищення загального рівня культури майбутнього національно свідомого покоління, розвиток його творчого, інтелектуального потенціалу, вироблення здорового, повноцінного світогляду, у якому переважатимуть критерії толерантності й патріотизму.

Викладання цього предмета відбувається у форматі загального мистецького контексту, в якому створювався художній твір, а також міжпредметних зв'язків (українська мова, історія, світова література, образотворче мистецтво, музика, природознавство, географія, естетика, етика).

Особливо варто наголосити на демократичному спрямуванні всіх компонентів програми. Насамперед це стосується розподілу навчальних годин.

Запропонована кількість часу на вивчення кожного розділу, теми є орієнтовною, учитель може її змінювати (в межах 70 год.). **Резервний час** може використовуватися для уроків розвитку мовлення, контрольного оцінювання, різних видів творчих та інших робіт (експурсій, диспутів, семінарів тощо) – на вибір учителя. Ознайомлення з літературою рідного краю відбувається упродовж року.

У рубриці **«Зміст навчального матеріалу»** пропонуються вступні тези до кожного розділу чи теми, коротка характеристика творчості того чи того письменника, анотації до творів, що враховують сучасні літературознавчі оцінки (у доступних для школярів межах); вводяться необхідні під час розгляду художніх творів нові теоретичні поняття, необхідні для аналізу текстів тощо. Зміст цієї рубрики засновано на сучасних загальноприйнятих компетентних версіях оцінки письменника і його творчості, водночас враховано навчально-методичні особливості шкільного літературознавства, виховну, естетичну мету вивчення того чи того художнього твору.

Однак ця рубрика не повинна сприйматися догматично. Вчитель пропонує лише необхідні стартові знання, висловлює певні судження як взірець (своєрідний ключик розуміння), що заохочувало б до пізнання, роздумів, висловлення власної думки, зацікавило, скорегувало, спрямовувало до розкриття теми й підтеми. Програма не вимагає прийняття єдиної думки, єдиного прочитання тексту, навчальний матеріал повинен подаватися так, щоб спонукати до власних оціночних висновків. Учень вчиться їх робити самостійно, так само, як і самостійно мислити, оцінювати, порівнювати, проводити аналогії з сучасним життям, власним досвідом тощо.

Необхідно звернути увагу, що **текстово вивчаються** лише твори, виокремлені у тексті програми півжирним, інші ж лише називаються. Це саме стосується й коротких оглядів перед підтемами. Наприклад, перед вивченням «Слова о полку Ігоревім» учитель має лише назвати пам'ятки оригінальної літератури княжої Руси-України, коротко, узагальнено їх характеризувавши, а не розглядати їх детально.

Програма передбачає подальшу модернізацію шкільного літературознавства. Вона полягає:

– у відході від ідеологічного чи соціально заангажованого прочитання-аналізу

художнього твору, від невиправданої міметичності (тобто буквального сприйняття його як відображення реального факту історичної чи просторової дійсності), що зовсім не виключає необхідний історико-літературний контекст;

– в урізноманітненні інтерпретування художнього твору, тобто розуміння його не лише згідно задуму автора, а й із виявленням тих смыслів, які твір набуває у процесі історичного функціонування;

– у врахуванні значної ролі читача як співтворця тексту;

– у пріоритетній ролі творчих підходів під час аналізу творів, тобто в руйнуванні усталених застарілих схем.

Особливу увагу варто звернути на підрубрику ТЛ (теорія літератури). У шкільному вивченні вона означає лише початкові, доступні дітям знання про художні засоби, жанри, літературознавчі поняття тощо, необхідні при розгляді того чи того твору як явища мистецтва слова. До того ж кожне з них зазначається лише один раз, надалі вони лише повторюються, закріплюються – відповідно до вибору й фахової компетентності вчителя.

Рубрика «**Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів**» містить перелік основних усвідомлених знань (у тому числі і творів для вивчення напам'ять), умінь, навичок, передбачених кожною конкретною темою. Завдання цієї рубрики запропоновано диференційовано, з нарastaючою складністю, що зручно й необхідно для особистісно зорієнтованого навчання, при врахуванні рівня підготовленості учнів, а також для оцінювання.

Особливий акцент зроблено на вимогах емоційно-ціннісної сфери (*вони виділені курсивом*). Їх необхідно обов'язково враховувати під час розгляду конкретних художніх текстів. Це своєрідний прогноз тих морально-етичних, суспільно вартісних виховних компетенцій, які можуть прищеплюватися молодій людині в результаті вивчення того чи того твору і які допомагатимуть їй повноцінно жити. Звісно, це лише гіпотетичний морально-емоційний результат, адже вплив мистецтва на людину індивідуальний, а тому може бути непередбачуваним. Однак цей цілеспрямовано запропонований емоційно-ціннісний прогноз великою мірою увиразнює й дисциплінує весь навчальний процес на уроках літератури, у сучасних умовах глобалізаційних процесів, тенденцій дегуманізації тощо робить його потужним націє- та людинотворчим чинником.

Демократична орієнтація програми спрямована на постійну творчу співпрацю, діалог учителя, учня з художнім твором, дає широкий простір для самостійного сприйняття і осмислення літератури як явища мистецтва.

ОСНОВНА ШКОЛА

5-й клас

Усього — 70 год. На тиждень — 2 год.
 Текстуальне вивчення творів — 51 год.
 Повторення та узагальнення — 2 год.
 Література рідного краю — 4 год.
 Позакласне читання — 4 год.
 Розвиток мовлення — 4 год. (у межах годин на текстуальне вивчення).
 Виразне читання — 2 год.
 Резервний час — 7 год.

К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	ВСТУП Слово в житті людини. Краса світу і людської душі в художньому слові. Образне слово — першоелемент літератури. Початок словесного мистецтва: фольклор і літописи. Художня література як мистецтво слова. Види мистецтва. ТЛ: образне слово.	Знати і розуміти значення терміну «образне слово». Розуміти роль художнього слова в житті людини, специфіку художнього образу. Називати види мистецтва. Вміти відрізняти художню творчість од інших видів діяльності людини.
4	СВІТ ФАНТАЗІЇ, МУДРОСТІ Міфи і легенди українців: «Про зоряний Віз», «Чому пес живе коло людини?», «Берегиня», «Дажбог», «Неопалима купина», «Як виникли Карпати», «Чому в морі є перли і мушлі» Первісні уявлення про всесвіт і людину, реальні та фантастичні елементи людської поведінки. Добро і зло, їхня роль у житті. Народні перекази: «Білгородський кисіль», «Прийом у запорожців», «Ой Морозе-Морозенку» Лицарство та відвага запорозьких козаків. ТЛ: міф, фольклор, легенда, переказ.	Уміти розповідати про виникнення міфів, легенд і переказі. Переказувати міфи і легенди, тлумачити їхній зміст. Розуміти роль і місце реального та фантастичного в житті. <i>Розвиток допитливого, шанобливого ставлення до світоглядних уявлень наших предків.</i>
6	Народні казки «Про правду і кривду», «Мудра дівчина», «Ох», «Летючий корабель» Тематика народних казок, їхні різновиди (про звірів, побутові, фантастичні, пригодницькі тощо). Побудова казки (зачин, кінцівка), її яскравий національний колорит. Народне уявлення про добро і зло в казці. Аналіз фантастичного і реального, смішного і страшного, красивого і потворного в казках. ТЛ: народна казка.	Знати зміст українських казок. Розуміти особливість побудови народної казки, роль у ній фантастичного елементу. Вміти виразно і вдумливо читати казки, переказувати їх. Характеризувати казкових героїв, аналізувати реальне і фантастичне. Уміти пояснювати народні уявлення про добро і зло, красиве і потворне, смішне і страшне (на основі текстів казок). Уміти висловлювати власні міркування про зміст казок, проводити аналогії з сучасним життям. <i>Усвідомлення постійної присутності в житті, в душі людини добра і зла, красивого і потворного.</i> <i>Розвиток творчих здібностей (уяви, фантазії, прагнення експериментувати).</i>
3	Літературні казки I. Франко. «Фарбований Лис» Дитинство письменника. I. Франко-казкар (зб. «Коли ще звірі говорили»). Зміст казки, головні персонажі, другорядні. Образ Лиса, риси його характеру. Особливості літературної казки, її відмінність од народної. ТЛ: літературна казка. Мова автора і мова персонажів.	Уміти розповідати про дитинство письменника, про I. Франка-казкаря. Знати зміст казки, уміти переказати її фрагменти. Виразно і вдумливо читати казку в дійових особах. Розповідати про Лиса. Розрізняти головних персонажів і другорядних. Давати власну оцінку вчинкам і поведінці персонажів. Уміти пояснити особливість літературної казки. <i>Осмислення негативної ролі лицемірства, зазнайомства і хвалькуватості в житті сучасної людини.</i>
2	Василь Королів-Старий. «Хуха-Моховинка»	Уміти вдумливо і виразно читати казки, переказувати їхній зміст. Знаходити описи

	<p>Короткі відомості про письменника і його фантастичні казки. Образи фантастичних істот, створені уявою автора на основі українського фольклору. Добро і зло в цих казках. Світлий, життєствердний погляд на світ. Аналіз зовнішності (портрета) казкових істот. Наскрізний гуманізм казок.</p> <p>ТЛ: портрет.</p>	<p>зовнішності фантастичних істот, аналізувати їх. Оцінювати вчинки персонажів із позиції гуманізму. Розрізняти персонажів — носіїв добра і зла. Коментувати прояви добра і зла, зображені в цій казці, і в сучасному житті.</p> <p><i>Усвідомлення повчального впливу цієї казки. Прищеплення бажання робити добро як спонуку до позитивної життедіяльності. Усвідомлення важливої потреби уважного ставлення до біляжнього, любові до нього.</i></p>
2	<p>Василь Симоненко. «Цар Плаксій та Лоскотон»</p> <p>Цікава сторінка з життя митця. Різні життєві позиції царя Плаксія і Лоскотона (песимістична й оптимістична). Казкова історія і сучасне життя.</p> <p>ТЛ: віршована мова (рима, строфа, ритм).</p>	<p>Виразно й осмислено читати казку, звертаючи увагу на ритм, риму, особливий порядок слів віршованої казки. Визначити основні риси характеру дійових осіб твору. Простежувати різні способи життя та поведінки дійових осіб. Розуміти значення для розкриття змісту твору Назви казкової країни, імен персонажів казки. Виокремлювати основні епізоди. Пояснювати відмінність прозової і віршованої мови казок. Висловлювати особисте ставлення до зображеного. Проводити аналогії з сучасним життям. <i>Усвідомлення значення для людини та її життя оптимістичного погляду на світ. Розвиток уміння керувати своїми емоціями.</i></p>
4	<p>Галина Малик. «Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії»</p> <p>Повість-казка сучасної дитячої письменниці. Морально-етичні проблеми в казці: добро і зло, відповідальність за свої вчинки, вміння долати перешкоди на шляху до мети. Елементи незвичайного в повісті. Символіка країни Недоладії та її мешканців. Своєрідність композиції твору. Особливості його мови.</p>	<p>Уміти переказувати твір, читати уривки з нього за ролями. Визначати тему повісті та морально-етичні проблеми, коментувати їх. Уміти пояснити особливості жанру, композиції твору, символіку образів; характеризувати героя, який найбільше сподобався. Аналізувати роль художніх засобів, особливості мови. Пояснювати роль діалогів у творі. Написати продовження пригоди Алі та її нових друзів або написати інсценізацію за твором, давши їй свою назву. Обговорювати проблему відповідальності людини за свої вчинки</p> <p><i>Формування обайливого ставлення до свого життя, до інших людей. Виховання щирості, відкритості, наполегливості в досягненні поставленої мети, відповідальності за свої вчинки.</i></p>
4	<p>Із народної мудрості</p> <p>Загадки</p> <p>Загадка як вид усної народної творчості. Розгляд змісту і форми загадок. Види загадок (про людей, їхнє життя, про природу та її явища, про рослин, тварин).</p> <p>Прислів'я та приказки</p> <p>Народне уявлення про довколишній світ та його оцінка в прислів'ях і приказках. Краса і мудрість цього жанру усної народної творчості.</p> <p>ТЛ: загадка, прислів'я, приказка.</p>	<p>Уміти називати види загадок, відгадувати їх. Пояснювати логіку їх відгадування. Розглядати і пояснювати особливості будови загадки, роль у ній метафори. Уміти самому складати загадки. Називати види прислів'їв і приказок. Розуміти їхню дотепність і мудрість.</p> <p>Вміти відрізняти прислів'я від приказки та пояснювати їх, проекуючи на ситуації сучасної життя.</p> <p>Вивчити напам'ять: кілька загадок, прислів'я і приказки (на вибір).</p> <p><i>Формування шанобливого ставлення до кмітливості та мудрості нашого народу. Осмислення ролі в сучасному світі цих якостей, розвиток афористичності й точності думки, уваги до вибору лексики власних суджень. Розвиток допитливості, спостережливості, уважності, кмітливості як важливих елементів розумової діяльності людини. Розвиток логічного мислення.</i></p>

2	<p>Леонід Глібов. «Химерний, маленький...», «Що за птиця?», «Хто вона?», «Хто розмовляє?», «Хто сестра і брат?»</p> <p>Відомий український поет і байкар. Фольклорна основа його віршованих загадок. Життєствердний пафос віршів Л. Глібова. Особливості його поетичної мови.</p> <p>ТЛ: акровірш, порівняння.</p>	<p>Виразно, осмислено читати загадки, пояснювати способи їх відгадування. Розглядати і коментувати особливості поетичних загадок Л. Глібова, роль у них казкових елементів, гумору, пестливих слів.</p> <p><i>Усвідомлення життєствердної сили радісного, піднесеного настрою, викликаного дотепним, доброзичливим жартом. Розвиток кмітливості, розумових здібностей людини, пам'яті, творчої уяви.</i></p>
2	<p>ІСТОРИЧНЕ МИНУЛЕ НАШОГО НАРОДУ</p> <p>Літописні оповіді: «Три брати – Кий, Щек, Хорив і сестра їхня Либідь», «Святослав укладає мир з греками і повертається до Києва. Смерть Святослава», «Володимир вибирає віру», «Розгром Ярославом печенігів. Початок великого будівництва в Києві. Похвала книгам» (подавати на основі «Повісті минулих літ» у переказі В.Близнеца).</p> <p>«Повість временних літ» – найдавніший літопис нашого народу. Значення літописання для нащадків. Казкові та історичні мотиви літописних сюжетів. Любов руських (українських) князів до своєї землі, їхня сила духу, воля, благородство, сміливість, рішучість, вірність тощо.</p> <p>ТЛ: літопис.</p>	<p>Знати про історичну і літературну пам'ятку «Повість временних літ». Розуміти значення давнього літописання для нащадків.</p> <p>Розповідати про легендарного Нестора Літописця. Усвідомлено передавати оповіді. Аналізувати риси характерів руських (українських) князів. Уміти розрізняти казкові та історичні мотиви літописних сюжетів.</p> <p><i>Усвідомлення душевної краси і сили наших Предків, любові руських (українських) князів до своєї землі як достойного прикладу для нащадків.</i></p>
3	<p>Олександр Олесь. «Ярослав Мудрий» (із кн. «Княжа Україна»), «Микита Кожум'яка»</p> <p>Поезії з книги «Княжа Україна», їх зв'язок із літописами. Поетична оповідь про минуле нашого народу, князів Київської Русі, їхню мудрість, благородство, хоробрість, любов до рідної землі. Драматичний твір на тему народної казки.</p> <p>ТЛ: драматичний твір і його побудова, гіпербола.</p>	<p>Уміти виразно читати поезії, визначити засоби поетичної мови. Розповідати про давньоруських князів. Висловлювати власні міркування про зміст заповіту Ярослава Мудрого і його актуальність сьогодні. Виразно в особах читати драму-казку «Микита Кожум'яка». Вміти виокремлювати в ній найнапруженіші епізоди. Розглядати своюрідність побудови драматичного твору. Розуміти зв'язок історичного минулого з сучасністю.</p> <p><i>Зацікавлення історичним минулим українського народу, шанобливе ставлення до заповітів наших предків та осмислене їх виконання.</i></p>
4	<p>РІДНА УКРАЇНА. СВІТ ПРИРОДИ</p> <p>Тарас Шевченко. «За сонцем хмаронька пливе...», «Садок вишневий коло хати...»</p> <p>С. Васильченко. «В бур'янах»</p> <p>Україна часів Т. Шевченка. Розповідь про поета, його дитинство (на основі повісті С.Васильченка).</p> <p>Картини довколишнього світу, природи у поезіях Т.Шевченка – інша, художня реальність, створена уявою митця за допомогою засобів образної мови.</p> <p>ТЛ: персоніфікація, ліричний твір.</p>	<p>Пригадати відомості про Україну часів Т. Шевченка.</p> <p>Уміти розповісти про дитинство поета і його родину. Відтворювати настрої пейзажних поезій, описувати власні відчуття, викликані художнім словом. Виразно читати поезії. Знаходити в них порівняння, персоніфікацію.</p> <p>Вивчити напам'ять: «За сонцем хмаронька пливе...», «Садок вишневий коло хати...».</p> <p><i>Виховання почуття прекрасного, усвідомлення етичної наслоди від твору мистецтва, спонукання до оптимістичного, життєствердного погляду на світ. Розвиток уміння висловити власні відчуття, емоції.</i></p>
2	<p>Павло Тичина. «Не бував ти у наших краях!», «Гаї шумлять...», «Блакить мою душу обвіяла...»</p> <p>Коротко про поета і край, де він народився. Майстерне відтворення краси природи,</p>	<p>Виразно і вдумливо читати поезії. Розвивати вміння відчувати поезію, усвідомлювати та висловлювати свої відчуття. Розглядати кольорову паліtronу віршів. Відтворювати в уяві аналогічні картини природи, спостережені в</p>

	вираження життерадісності, патріотичних почуттів засобами художнього слова. Мелодійність віршів П. Тичини. ТЛ: метафора, епітет.	житті. Вміти висловлювати міркування про способи вираження любові до рідної землі, дискутувати про це. Вивчити напам'ять: 1 вірш (на вибір). <i>Розвиток естетичного смаку, відчуття краси образного слова.</i> <i>Розвиток абстрактного мислення, спостережливості, уміння доводити власну думку.</i>
3	Євген Гуцало. «Лось», «Зірка», «Чарівники», «Журавлі високі пролітають...» Основні відомості про письменника. Вічне протистояння добра і зла – наскрізна тема світового мистецтва. Порушення цієї теми в оповіданні «Лось». Співчуття, милосердя – шлях до перемоги добра. Образи хлопчиків, їхня невідступність у захисті гуманних переконань. Дивовижний світ рідної природи в поезіях митця. ТЛ: оповідання.	Розвиток уміння переказувати оповідання, визначати його тему та жанрові особливості, виокремлювати в ньому і пояснювати найбільш вражуючий фрагмент. Характеризувати образи. Давати власну оцінку зображеному. Вміти міркувати про великий світ природи і людини в ньому, про добро і зло, любов і милосердя і висловити своє ставлення. Вдумливо читати поезії, пояснювати в них художні засоби. <i>Усвідомлення турботи про світ природи і рідних людей як неодмінна риса гуманної, гідної поведінки.</i>
2	Максим Рильський. «Дощ» («Благодатний, довгожданий...»), «Осінь-маляр із палітрою пишиною...», «Люби природу не як символ...» Основні відомості про поета. Його вміння бачити красу рідної природи і створювати красу засобами поетичної мови. Едність людини і природи, зв'язок між станом людської душі та довкіллям.	Виразно і вдумливо читати поезії. Вміти виокремлювати в них образ ліричного героя, відтворювати його емоції та почуття, порівнюючи із власним образним баченням природи. Вивчити напам'ять: 1 вірш (на вибір). <i>Усвідомлення образного бачення світу як важливого чинника розвитку творчих здібностей.</i>
3	Григорій Тютюнник. «Дивак» Коротко про письменника. Ідея неповторності й багатства внутрішнього світу людини. Паралельність і єдність двох світів – природи і людини, зображені в оповіданні. Точність і лаконізм описів природи. Допитливий, чуйний, добрий хлопчик Олесь, його жага пізнанії загадковий світ природи, уміння фантазувати, уявляти. Гідна поведінка Олеся як позиція особистості.	Уміти переказувати цікавий епізод із дитинства письменника. Розглядати точність і лаконізм описів природи, їхню роль в оповіданні. Розповідати про особливості характеру Олеся, його обдарованість. Складати план до характеристики цього образу. Висловлювати власні міркування про характер хлопчика, оцінювати його незвичну поведінку. Пояснювати називу оповідання. Вчитися порівнювати літературного героя із собою. Вміти написати твір про нього, придумати власне закінчення оповідання. <i>Усвідомлення особливого призначення на землі кожного. Формування і збереження індивідуальних особливостей людини як важливих чинників її майбутньої максимальної самореалізації.</i>
4	Микола Вінграновський. «Перша колискова», «Бабунин дощ», «Сама собою річка ця тече...», «Сіроманець» Поезія – особливий спосіб вираження почуттів людини. Висловлення поетичною мовою любові до дитини і турботи про неї, батьківського заповіту Художні описи природи як вияв патріотичних почуттів автора. Захоплююча і драматична історія про хлопчика й вовка як приклад гармонії людини і природи («Сіроманець»). Гуманізм повісті. Доброта, вигадливість, рішучість Сашка, його здатність на самостійні вчинки, особливо у відстоюванні своєї позиції.	Розуміти, що таке патріотичне почуття. Виразно і вдумливо читати поезії. Коментувати художні описи природи. Виокремлювати і пояснювати епітети і порівняння. Пояснювати власне розуміння поняття «батьківщина». Уміти передавати найцікавіші епізоди повісті, схарактеризувати головного героя за планом. Уміти придумати власне закінчення твору. <i>Усвідомлення значення патріотизму в житті людини, образного слова для висловлення почуттів. Розуміння того, що батьки – найрідніші люди для дитини.</i>

4 (упрідловж року)	ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ Ознайомлення з доступними для сприймання й цікавими для п'ятикласників творами письменників-земляків.	Знати про письменників-земляків, їхні твори. Розуміти зміст цих творів. Виразно читати і висловлювати власну думку про них. <i>Виховання шанобливого ставлення до митців свого краю як до особливо обдарованих людей, співців рідної землі.</i>
2	УРОК-ПІДСУМОК Бесіда про твори, що вивчалися упрідловж року й викликали найбільше роздумів, суперечок, зацікавлення.	Згадати про письменників і твори, що вивчалися упрідловж року. Закріплення вміння висловлювати власні міркування про найулюбленіші твори. <i>Усвідомлення того, що власна думка і власна позиція – важливі риси характеру особистості.</i>

6-й клас

Усього — 70 год. На тиждень – 2 год.
Текстуальне вивчення творів – 51 год.
Повторення та узагальнення – 2 год.
Література рідного краю – 4 год.
Позакласне читання – 4 год.
Розвиток мовлення – 4 год. (у межах годин на текстуальне вивчення).
Виразне читання – 2 год.
Резервний час – 7 год.

К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	ВСТУП Книжка в житті людини. Письменник — особливо обдарована людина, його праця над художнім твором. Розповідь про те, як «робиться книга». Сучасний читач і його роль у новому «житті» твору.	Знати про рукописні книги часів Київської Русі, про автора «Повісті временных літ» Нестора Літописця. Розуміти роль книжки в житті людини; складність і особливість процесу творчості, місце у ньому уяви й фантазії митця; роль читача в «житті» художнього тексту. Розуміти ставлення до дійсності звичайної людини і письменника; ставлення до літературного твору читача і письменника. Знати, де можна «зустрітися» з літературою (літературні журнали, радіопередачі, телебачення, театр, книгарні, бібліотеки, інтернет). Уміти аргументувати індивідуальні читацькі інтереси. <i>Усвідомлення потреби шанобливого ставлення людей до книжки, до освіти.</i>
6	ЗАГАДКОВО ПРЕКРАСНА I СЛАВНА ДАВНИНА УКРАЇНИ <i>Календарно-обрядові пісні</i> Роль і місце пісні в житті українців. Головні календарні обряди. Народна обрядова пісня, її різновиди. <i>Пісні літнього циклу:</i> «У ржі на межі», «Ой біжить, біжить мала дівчина», «Проведу я русалочки до бору» (русальні); «Заплету віночок», «Ой вінку мій, вінку», «Купайло, Купайло!» (купальські); «Маяло житечко, маяло», «Там у полі криниченька» (жниварські) – на вибір. <i>Пісні зимового циклу:</i> «Ой хто, хто Миколая любить», «Засівна», «Нова радість стала», «Добрий вечір тобі, пане господарю!», «Щедрик, щедрик, щедрівочка» (на вибір). <i>Веснянки:</i> «Ой весна, весна – днем	Знати про виникнення народної обрядової поезії, її різновиди. Вміти розповідати про головні календарні обряди українців. Розрізняти і називати різновиди календарно-обрядових пісень. Уміти виразно і вдумливо читати їх, коментувати зміст, виокремлювати й пояснювати художні засоби. З'ясувати роль колискової пісні в житті людини, уміти описати образ матері над колискою дитини (за літературою та живописом). Розвивати вміння висловлювати власні роздуми про тепло рідного дому. Вивчити напам'ять: 2 пісні (на вибір). <i>Формування прагнення відроджувати і вивчати оригінальну творчість народу. Виховання поваги до прадавніх вірувань наших предків, гордості за свій талановитий народ. Виховання почуття любові до своїх рідних.</i>

	<p>красна», «Ой кувала зозуленька», «А в кривого танця» (на вибір)</p> <p>Народні колискові пісні</p> <p>«Ой ти, коте, коточок», «Ой ну, люлі, дитя, спатъ». Провідні мотиви, лексичні особливості колискових.</p> <p>Календарно-обрядові пісні рідного краю.</p> <p>ТЛ: народна пісня, колискова, повтори (рефрен), анафора.</p>	
4	<p>Пісні літературного походження «Ще не вмерла Україна» П. Чубинського, М. Вербицького – національний гімн нашої держави. Легенда про дівчину-Україну, яку Господь обдарував піснею та її зв'язок із «Молитвою» О. Кониського, духовним ним гімном України.</p> <p>«Ой, у лузі червона калина похилилася» С. Чарнецького і Г. Труха – пісня, що стала народною.</p> <p>«Як тебе не любити, Києве мій» Д. Луценка – популярна пісня про столицю України.</p> <p>Патріотичні мотиви, геройчний пафос пісень літературного походження.</p> <p>ТЛ: гімн.</p>	<p>Розуміти і вміти пояснити специфіку пісні літературного походження. Переказувати історію створення національного гімну. Висловлювати судження про значення національного гімну в житті народу. Розповісти про зв'язок народної легенди про дівчину-Україну, з «Молитвою» О. Кониського.</p> <p>Виразно і вдумливо читати пісні. Визначати і коментувати провідні мотиви, пояснювати роль символів у них.</p> <p>Вивчити напам'ять: гімн «Ще не вмерла Україна» і 1 пісню (на вибір). Осмислення почуття патріотизму, віри у щастливе майбутнє свого народу.</p>
2	<p>Микола Вороний. «Євшан-зілля»</p> <p>Коротко про письменника. Патріотичні почуття й толерантне ставлення до інших народів. Роль слова, пісні, історії в житті будь-якої людини. Краса природи рідного краю.</p> <p>ТЛ: ліричний герой, ліро-епічний твір, поема.</p>	<p>Знати коротко про письменника. Виразно і вдумливо читати поему. Вміти розповідати про її історичну основу, її зв'язок з народною легендою (за літописом), визначати головну думку. Розповісти про життя ханського сина у полоні руського князя й пояснити, чому він забув рідний край. Охарактеризувати образ юнака-половця. Співвідносити давнинулі події, описані в поемі, з сучасністю. Висловлювати власне розуміння почуття патріотизму.</p> <p>Значення історичної пам'яті для кожної людини як усвідомлення приналежності до свого народу, національної свідомості, вірності Батьківщині.</p>
3	<p>Тарас Шевченко. «Думка» («Тече вода в синє море...»), «Іван Підкова»</p> <p>Відомості про перебування поета в Санкт-Петербурзі. Патріотичні мотиви творів Т. Шевченка, їхній геройчний пафос, зображення в них історичного минулого. Специфіка ліричних і ліро-епічних творів.</p>	<p>Знати і розповідати основні відомості про життя Т.Шевченка в Санкт-Петербурзі. Знати зміст творів. Виразно й осмислено читати їх. Уміти визначати провідний мотив вірша «Думка», пояснювати роль художніх засобів. Розкрити історичну основу поеми «Іван Підкова», риси і поведінку козацьких ватажків, їхні стосунки з підлеглими. Пояснити особливості художніх засобів зображення штурмового моря, бою.</p> <p>Вивчити напам'ять: «Думка».</p> <p>Усвідомлення того, що геройзм і мужність – ознаки лицарських чеснот українських козаків, заповідані як духовний спадок нащадкам. Осмислення духовного зв'язку з історичним минулим рідного народу.</p>
3	<p>ЯІСВІТ</p> <p>Леся Українка (Лариса Петрівна Косач). «Мрії», «Як дитиною, бувало...», «Тиша морська», «Співець»</p>	<p>Розповідати про дитинство Лесі Українки, її мужність, талановитість. Усвідомлювати і вміти пояснити мотив глибокого родинного зв'язку дитини з батьками. Характеризувати образ</p>

	Дитинство поетеси, роль родини у її вихованні. Неповторний світ дитинства в цих поезіях. Образ мужньої, сильної духом дівчинки, її життерадісний погляд на світ, вільнолюбство, впевненість, розвинена уява. Значення мистецтва у житті людини.	ліричної геройні. Висловлювати власні роздуми про неї. Уміти розкрити зміст поезії «Співець», з'ясувати художню своєрідність твору. Вивчити напам'ять: «Як дитиною, бувало...» <i>Виховання почуття любові до батьків, родини, формування стойчих рис характеру (мужність, цілеспрямованість, наполегливість), прагнення до самоосвіти.</i>
3	Володимир Винниченко. «Федько-халамидник» Цікава історія з життя письменника. Художня розповідь про дивовижного хлопчика Федька, його життя і пригоди, стосунки з однолітками. Щедрий на добро внутрішній світ героя. Федько як особистість. ТЛ: головний герой, другорядні герої.	Розповісті цікаві епізоди з життя письменника. Знати зміст оповідання. Виразно і вдумливо читати найбільш вражуючі епізоди. Вміти проаналізувати епічний твір. Назвати риси характеру Федька, що вирізняють його з-поміж друзів-однолітків. Уміти прокоментувати їх, висловлювати своє ставлення до літературних героїв. Аналізувати роль художніх засобів у творі, знаходити портрет, пейзаж, діалоги. Вміти сформулювати основну думку оповідання і висловити своє ставлення до зображеного. <i>Усвідомлення найважливіших цінностей моралі та етики, що роблять людину душевно багатою і щедрою на добро, порядністю, чесністю.</i>
1	Станіслав Чернілевський. «Теплота родинного інтиму...», «Забула внучка в бабі черевички...» Настрої і почуття, висвітлені в поезіях (любов, доброта, висока духовність). ТЛ: віршові розміри ямб, хорей.	Виразно й усвідомлено читати вірші. Розвивати вміння прокоментувати відчуття, висловлені в цих творах. Уміти співвіднести їх із власними, пережитими особисто. <i>Осмислення ролі батьківського дому в житті людини, відповідальності за власну родину.</i>
2	Ірина Жиленко. «Жар-Птиця», «Підкова», «Гном у буфеті» Поетичні роздуми про дружбу, доброту, красу, про людське щастя і шляхи до нього, про те, що може врятувати сучасний світ.	Розуміти, що світ дитинства – вічне джерело сили, натхнення, мрій, фантазій. Виразно й усвідомлено читати поезії. Вміти прокоментувати їхній зміст, знайти і пояснити художні засоби. Вміти висловлювати власні роздуми про щастя і шляхи до нього, про цінності, які потрібно берегти в сучасному світі. <i>Усвідомлення ролі почуття дружби в житті людини, вміння бачити красу навколо, цінувати доброту.</i>
3	Оксана Іваненко. «Друкар книжок небачених» Коротко про письменницю. Повість про початок книгодрукування в Україні, сподвижників друкарської справи, що долали перешкоди на шляху до по пуляризації книги, її доступності для звичайних людей. Трагічна доля І. Федорова, якому судилася посмертна слава. Роль епіграфа до твору. Історична основа твору, його жанрові та композиційні особливості. Значення книги вжитті людини.	Знати коротко про письменницю. Уміти переказувати твір, характеризувати історичну добу, описану в ньому, називати видатних діячів культури, про яких ідеться в повісті. Уміти пояснити особливості композиції твору, визначати головну думку, характеризувати образ Івана Федорова. Вміти розказати про початок книгодрукування, пояснити роль книги в житті. Дискутувати про важливість покликання людини, доцільність самопожертви в ім'я великої справи; міркувати про роль непересічної талановитої особистості в житті народу, розвитку його культури. <i>Усвідомлення важливості історичної спадщини, причетності кожної людини до історії держави, її зростання і процвітання.</i>
3	Емма Андієвська. «Казка про яян», «Говорюча риба» Сучасна українська письменниця і художниця. Її казки-притчі. Добро і любов до світу. Порушення питань моралі, дружби, сили слова. Прихований повчальний зміст творів. Принципи толерантного ставлення до інших,	Розуміти поняття притчевості в мистецтві. Виразно і вдумливо читати казки. Виокремлювати фантастичні елементи у них. Уміти визначити головну думку кожного з творів, відшукавши в них ключові фрази. Сформулювати власні висновки про твори та про їх основні ідеї. <i>Усвідомлення морально-етичних цінностей, що допомагають бачити і розуміти красу і приваби</i>

	вірності мріям, прагнення гармонії зі світом. ТЛ: притча.	<i>світу, гармонійно і щасливо жити в ньому.</i>
5	ПРИГОДИ І РОМАНТИКА Всеволод Нестайко. «Тореадори з Васюківки» В. Нестайко – відомий у світі український дитячий письменник. Пригодницький захоплюючий сюжет, мрія і дійсність, смішне, комічне, романтичне в його пригодницькій повісті для дітей.	Знати основне про письменника. Розуміти поняття романтичного і пригодницького. Уміти визначити жанр твору. Самостійно ознайомитися зі змістом фрагментів (розділи 1–4). Уміти аналізувати поведінку героїв, їхні вчинки, моральний вибір у різних життєвих ситуаціях. Характеризувати улюбленого героя, аргументувати свій вибір, розкрити риси його вдачі. Виокремлювати, виразно читати і коментувати найцікавіші епізоди тексту. Аналізувати зв'язок пригодницького і звичайного, комічного і нейтрального. Уміти висловлюватися про зв'язок прочитаного з власними життєвими спостереженнями. <i>Формування активної життєвої позиції, позитивних рис характеру. Вміння толерантно й аргументовано доводити свою думку, відстоювати власну позицію.</i>
4	Ярослав Стельмах. «Митькозавр з Юрківки, або Химера лісового озера» Таємничі, веселі й незвичайні події в повісті, передані образним словом. Допитливість, винахідливість, кмітливість хлопчиків – головних геройів.	Уміти переказувати зміст уривка повісті, визначити кульмінаційний епізод у ній. Характеризувати обrazи Сергія і Митька, їхню поведінку в складній ситуації. Висловлювати власні роздуми про місце уяви, фантазії, романтичності в житті сучасної людини. Знаходити у тексті реальні (звичайні) та пригодницькі події. <i>Усвідомлення значення романтичності, життєлюбства в житті людини.</i>
4	Леся Воронина. «Таємне Товариство боягузів, або засіб від переляку №9» Леся Воронина - сучасна письменниця, авторка багатьох книг для дітей. Фантастична, романтична, багатоепізодна, повість про виховання гідності та мужності. Стосунки між різними поколіннями в родині. ТЛ: сюжет.	Знати основне про письменницю Переказувати зміст твору, висловлюватися про своє сприйняття твору. Характеризувати образ головного героя Кліма, розмірковувати, як виховувати у собі риси сміливості, хоробрості, кмітливості. <i>Формування позитивного світогляду, розвиток вільного висловлення думки, вміння дискутувати, приступлювати інтерес до пізнання нового, виховувати прагнення до самовдосконалення, самореалізації в ім'я добра.</i>
3	ГУМОРИСТИЧНІ ТВОРИ Гумористичне і сатиричне зображення. Жанрова різноманітність гумористичних творів (анекdoti, байки, усмішки, гуморески, співомовки та ін.). Велика роль гумору в житті українців. Леонід Глібов. «Щука», «Муха і Бджола», «Жаба і Віл» Визначний український байкар, поет. Викривальна і повчальна спрямованість байок письменника. Побудова байки. ТЛ: гумор, сатира, байка, аллегорія, мораль.	Розуміти роль гумору в житті українців. Знати жанри гумористичних творів, називати їх. Уміти розповісти про особливість побудови байки. Виразно і вдумливо читати твори Л. Глібова, коментувати їхній прихований зміст. Уміти виокремити основну думку кожної байки, пояснити алгоритміобрази. Вміти зіставляти описане в байках із сьогоднішнім реальним життям. Вивчити напам'ять: «Щука». <i>Усвідомлення важливості самокритичного погляду для успішної життєдіяльності людини. Формування життєстворджувальних, оптимістичних настроїв, уміння тактовно реагувати на іронію, гумор.</i>
2	Степан Руданський. «Добре торгувалось», «Гуменний», «Запорожці у короля», «Свиня свинею» Коротко про письменника. Співомовки С.Руданського – унікальне явище у	Розуміти вияв народної мудрості у гуморесках, викривальний пафос співомовок. Виразно й усвідомлено читати твори. Визначати іронічне ставлення до негативних рис характеру. Вміти тлумачити терміни «гумореска», «співомовка», «інверсія». Вміти виокремити основну думку

	світовій культурі. Висміювання моральних вад, негативних рис характеру, авторська симпатія до простої людини, до її розуму, кмітливості, почуття гумору, вміння посміятися над власною безпорадністю, вміння відстоити свою гідність. ТЛ: гумореска, співомовка, інверсія.	кожного твору. Засвоїти особливості виразного читання цих творів. Характеризувати героїв і порівнювати їх. Пояснювати зв'язок історичних фактів із їх гумористичним відображенням у співомовках. Поглиблювати вміння проводити паралелі з сучасним життям. Обґрунтовувати власні спостереження над смішними ситуаціями в житті. Усвідомлення, що почуття гумору – ознака духовного здоров'я людини.
2	Павло Глазовий. «Еволюція», «Найважчча роль», «Заморські гості», «Похвала» Іронічно-пародійна, викривальна спрямованість гумористичних і сатиричних творів.	Виразно і вдумливо читати твори. Вміти виокремлювати основні ідеї, аналізувати художні особливості гуморесок, проводити аналогії з власними спостереженнями. Вивчити напам'ять: 1 гумореску (на вибір). <i>Розвиток уміння іронічно, критично, з почуттям гумору сприймати явища навколошньої дійсності й самого себе.</i>
4 (упродовж року)	ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ Ознайомлення із найцікавішими письменниками-земляками, їхніми творами.	Запам'ятати імена і твори письменників-земляків. Вдумливо читати їхні твори, розглядати зміст та основні ідеї. Висловлювати власну думку про доробок письменників-земляків. <i>Виховання шанобливого ставлення до митців рідного краю.</i>
2	УРОК-ПІДСУМОК Бесіда про твори, які вивчалися впродовж року й викликали найбільше зацікавлення.	Вміти називати імена митців, твори яких вивчали упродовж року. Вміти розповідати про ті, які найбільше сподобалися, пояснити, чому. <i>Формування власної думки, власної позиції.</i>

7-й клас

Усього — 70 год. На тиждень — 2 год.
 Текстуальне вивчення творів — 54 год.
 Повторення та узагальнення — 2 год.
 Література рідного краю — 4 год.
 Позакласне читання — 2 год.
 Розвиток мовлення — 4 год. (у межах годин на текстуальне вивчення).
 Резервний час — 8 год.

К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	ВСТУП Художній твір як явище мистецтва, новий ірреальний світ, створений письменником. Його особливість і значення. Функції мистецтва.	Розуміти функції літератури як мистецтва слова і називати їх. Висловлювати міркування з приводу функцій мистецтва, його місця в житті людини. <i>Усвідомлення потреби зацікавлення мистецтвом, його впливу на людину.</i>
4	ІЗ ПІСЕННИХ СКАРБІВ Суспільно-побутові пісні «Ой на горі та женці жнуть», «Стойть явір над водою», «Гомін, гомін по діброві», «Ой у степу криниченька» Висловлювання відомих людей про українські народні пісні. Інє ідейно-художнє багатство. Жанрово-тематичне розмаїття пісень (суспільно-побутові: козацькі, чумацькі, кріпацькі, солдатські, бурлацькі, заробітчанські тощо). Трагічний і геройчний пафоси козацьких і чумацьких пісень.	Розуміти пафос козацьких і чумацьких пісень. Підібрати висловлювання відомих людей про українські пісні, прокоментувати їх. Уміти вдумливо читати тексти пісень, коломийок. Уміти проаналізувати їхній зміст, образи, настрої, з'ясовуючи художні засоби, специфічні ознаки народної пісні та коломийки. Вивчити напам'ять: 1 пісня (на вибір). <i>Осмислення значення пісенної спадщини українців, відродження і вивчення оригінальної творчості у наш час.</i>

	<p>Коломийки «Дозвілля молоді», «Жартіливі коломийки» – «перли розсипаного намиста». Особливість жанру і його життєвість. Побудова, ритм коломийок. Життєствердний, гумористичний пафос.</p> <p>ТЛ: супільно-побутові пісні, коломийки, пафос твору.</p>	
6	<p>ПРО ДАЛЕКІ МИNUЛІ ЧАСИ Іван Франко. «Захар Беркут»</p> <p>Короткі відомості про митця і його багатогранну творчість. Змалювання геройчної боротьби русичів-українців проти монголо-татарських нападників. Патріотичний мотив, його зв'язок із розгортанням сюжету.</p> <p>ТЛ: історична повість, мотив.</p>	<p>Уміти розповідати коротко про І. Франка. Знати й розуміти зміст та історичну основу повісті. Переказувати і коментувати зміст. Уміти визначити тему повісті та її провідні мотиви. Володіти навичками аналізу епічного твору. Характеризувати образи Захара Беркута, Максима, Мирослави, Тугара Вовка, уміти підтверджувати власну думку цитатами з тексту. Визначати улюблених героя. Аналізувати роль художніх засобів, особливості мови. Пояснювати роль діалектизмів. Обговорювати проблему вибору людини у вирішальній ситуації.</p> <p><i>Виховання патріотичного почуття, поваги до батьків, вірності у дружбі й коханні як загальнолюдських морально-етичних цінностей.</i></p>
3	<p>Тарас Шевченко. «Мені тринадцятий минало...», «Тополя», «Як умру, то поховайте...»</p> <p>Повторення життєпису поета. Мотив усеперемагаючого життєлюбства, доброти, любові. Зміна емоційного стану незахищеної дитячої душі у великому і складному світі («Мені тринадцятий минало...»). Романтична ідея незніщеності справжнього кохання, краси, вірності («Тополя»). «Як умру, то поховайте...» – твір, що єднає минуле, теперішнє і майбутнє. Історія його написання. Ідея єднання з рідною землею. Мрія про щасливве майбутнє свого народу, віра в нього.</p> <p>ТЛ: балада, романтичний пейзаж, прийоми контрасту, метаморфози, ідея.</p>	<p>Знати про творче життя поета. Розуміти значення його творчості для українського народу. Виразно й осмислено читати твори. Проаналізувати роздум поета про сирітське дитинство, пояснити роль контраста та інших художніх засобів у творі «Мені тринадцятий минало». Уміти аналізувати ознаки балади («Тополя»). З'ясувати фольклорну основу твору, роль символів у ній, народно-пісенних засобів, зокрема прийому метаморфози. Уміти розкрити ідею твору «Заповіт». Визначати віршові розміри.</p> <p>Вивчити напам'ять: «Заповіт».</p> <p><i>Усвідомлення того, що здатність мріяти – невід'ємна риса характеру розвиненої людини. Усвідомлення великого значення для формування особистості почуття вірності (ідеї, батьківщині, любові, принципам).</i></p>
4	<p>Володимир Малик (В.К.Січенко) «Фірман султана» (ІІ книга тетралогії «Гасмний посол»)</p> <p>Коротко про письменника. Історико-пригодницький роман «Гасмний посол». Розповідь про легендарне козацтво та українського д'Артаньяна в умовах боротьби українського народу з турецькими і татарськими загарбниками. Арсен Звенигора – втілення національного характеру. Тема вірної любові (Златка) і щирої дружби (Мартин Спихальський, Роман, Грива). Проблеми морального вибору та зради (Ненко, Чорнобай). Іван Сірко – мудрий ватажок, щирий патріот України. Жанрові, композиційні особливості твору.</p> <p>ТЛ: історико-пригодницький роман, композиція.</p>	<p>Мати уявлення про творчість письменника на історичну тематику. Уміти переказувати ІІ книгу, характеризувати історичну добу, описану у ній. Називати ознаки жанру історико-пригодницького роману, пояснювати особливості композиції, визначати головну думку, характеризувати образи.</p> <p>Вміти висловлювати власні міркування про роль козацтва в житті українського народу; про звичаї, що панували в Запорозькій Січі; про звитягу й мужність; дружбу й зраду. Дискутувати про важливість патріотичних почуттів, поведінку людини в екстремальних ситуаціях, благородство у ставленні до ворога; роль непересічної особистості в житті народу.</p> <p>Створити презентацію ІІ частини тетралогії. Написати синквейни (сенкани) до характеристики улюблених образів (задання на вибір учителя).</p> <p><i>Усвідомлення важливості історичної</i></p>

		<i>спадщини, пошук позитивного ідеалу як приклад для наслідування.</i>
7	Михайло Стельмах. «Березень», «Я став би птицею, коли б...», «Гуси-лебеді летять...» Коротко про митця. Його поетичне сприймання світу. Автобіографічна повість про дитинство. Єдність світу природи і світу дитячої душі (у вчинках, поведінці, роздумах, переживаннях). Звичаї, традиції українців. Символ образу гусей-лебедів. Образ чутливого до краси хлопчика Михайлика. ТЛ: автобіографічний твір, символ.	Виразно читати й коментувати вірші письменника. Уміти визначати їх художні засоби. Знати про звичаї та традиції українського народу. Уміти переказувати зміст фрагментів повісті (). Уміти розкрити образ Михайлика, розповісти про його сприйняття життя. Схарактеризувати інші образи (діда, батьків, подружки Люби). Уміти визначити головну ідею твору, з'ясувати роль художніх засобів та елементів фольклору. Розкрити власне розуміння образу гусей-лебедів. <i>Виховання любові до батьків, пошани до старших, любові до природи і світу. Розвиток фантазії, уяви в житті творчої особистості.</i>
5	Григорій Тютюнник. «Климко» Цікавий епізод із дитинства письменника. Тема восиного лихоліття в повісті. Автобіографічна основа твору. Ідея самопожертви. Морально-етичні уроки доброти, чуйності, турботи про рідних. Художні особливості твору (мова персонажів, художня деталь). ТЛ: художня деталь.	Знати про події часів воєнного лихоліття в Україні (Друга світова війна). Уміти переказувати зміст повісті, проводити паралелі між особистим життям автора і сюжетом твору. Розвивати навички аналізу епічного твору. Характеризувати образ Климка. Пояснювати художні особливості твору. Виокремлювати і переказувати найбільш вражуючий епізод із повісті (аргументувати свій вибір). Висловлювати власні роздуми про значення доброти і чуйності в людському житті. <i>Виховання важливих гуманних якостей людини — чуйності, доброти, турботи про близького, здатності співпереживати.</i>
2	«ТИ ЗНАЄШ, ЩО ТИ - ЛЮДИНА...» Олекса Стороженко. «Скарб» Короткі відомості про автора, його гумористичні твори. Морально-етичні проблеми оповідання. Гумористичне, викривальне зображення головного героя. Скарб — узагальнений образ щастя. Повчальний характер оповідання. ТЛ: засоби гумористичного зображення (поглиблено).	Уміти переказувати сюжет оповідання, коментувати його. Висвітлити особливості гумористичного змалювання образу головного героя, його поведінки. Уміти розкрити символічне (приховане) значення образу скарбу. Висловлювати власні міркування про сенс людського буття, щастя людини. <i>Осмислення цінності життя людини, його наповненості й сенсу.</i>
1	Богдан Лепкий. «Мишка (Казка для дітей, для малих і великих)» Твіт, написаний спеціально для дітей. Актуальні морально-етичні питання в ньому, проблема збереження загальнолюдських цінностей. Трагічна і комічна ситуації, їхня роль у розкритті головної думки, моралі.	Виразно і вдумливо читати твір, уміти переказувати його зміст, визначити ідею. Уміти знаходити та коментувати реальне й уявне у творі. Розкрити трагічну і комічну ситуації, їхню роль у втіленні ідеї, притчевої моралі. Уміти придумати власне закінчення.
4	Ліна Костенко. «Дощ полив...», «Кольорові миші», «Чайка на крижині», «Крила» Коротко про письменницю. Уявне, фантастичне і реальне в її поезіях. Ідея зіткнення неповторності й буденності, стандарту в «Кольорових мишиах». Умовна, вигадана ситуація. Образ особливої дівчинки Анни. Розгорнута притчева метафора про глибоке духовне наповнення людини — її «крилатість», що проявляється індивідуально. Духовне багатство — найбільший скарб у житті.	Виразно, вдумливо читати і коментувати поезії, визначати їхні основні мотиви. Пояснювати умовність ситуації, зображені в поезії «Кольорові миші», алегорію образу кольорових мишей. Характеризувати образ Анни, причину її відокремленості від загалу. Вміти висловлювати власні роздуми, що виникли під час прочитання поезій. Розуміння різниці між матеріальним і духовним. Уміти визначати провідну думку, розшифровувати і коментувати метафоричний підтекст образів. Висловлювати власні

	ТЛ: диптих.	міркування про духовність людини та її значення в сучасному житті. Дискутувати про необхідність бути духовно розвиненим і багатим. Вивчити напам'ять: 1 вірш (на вибір). <i>Формування неординарної особистості, розвиток творчої уяви, фантазії. Прищеплення прагнення зберегти в собі ці якості. Усвідомлення високих моральних якостей, духовного багатства людини.</i>
4	Василь Симоненко. «Лебеді материнства», «Ти знаєш, що ти – людина...», «Гей, нові Колумби й Магеллани...» В. Симоненко – «лицар на білому коні» в українській літературі. Громадянські, патріотичні мотиви, романтичний пафос його лірики. Загальнолюдські цінності та ідеї.	Розуміти й уміти пояснити поняття «ліричний герой». Виразно і вдумливо читати поезії. Аналізувати їх, визначити їхні провідні мотиви та ідеї, прокоментувати художні засоби, з'ясувати символічний зміст образу лебедів, романтичний пафос твору. Висловлювати власні роздуми про сенс людського буття, патріотизм, романтичний максималізм, почуття власної гідності й самодостатності. Дискутувати про значення патріотизму в житті сучасної людини. Вивчити напам'ять: 1 вірш (на вибір). <i>Виховання любові до матері, Батьківщини, почуття власної гідності. Осмислення необхідності активної життєвої позиції та максимальної самореалізації.</i>
5	Марина Павленко «Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських» Казкове й реалістичне в повісті-казці, час теперішній і минулий у ній. Роздуми про сенс людського життя, моральний вибір кожного. Добро і зло в повісті, у сучасному світі та в людині. ТЛ: повість-казка.	Уміти переказувати й коментувати сюжет повісті, пояснювати особливості композиції. Уміти знаходити в ній казкове і реальне. Характеризувати образи дітей та дорослих, аналізувати їхні вчинки. Розкрити символічне значення образів старовинної шафи та чарівних коралів. Виокремити і з'ясувати роль у творі художніх засобів. Висловлювати власні роздуми про суть людського життя, моральний вибір кожного. <i>Спонукання до творення і примноження добра, краси. Усвідомлення відповідальності за свою справу і вчинки.</i>
1	Любов Пономаренко. «Гер переможений» Загальнолюдська ідея гуманізму й толерантності. Особливості художніх засобів новели (роль деталей, поєднання різних часових площин тощо). ТЛ: новела.	Розуміти значення понять «толерантність», «гуманізм». Уважно читати новелу. Пояснювати провідну думку в кожному епізоді. Прокоментувати власне розуміння закінчення твору. Розвиток уміння визначити основну ідею твору, висловити своє розуміння її. <i>Усвідомлення ролі й значення гуманізму, толерантності в розвитку людства і духовності кожної людини.</i>
4	МИ – УКРАЇНЦІ Олександр Гаврош. «Неймовірні пригоди Івана Сили» Повість про пригоди українського силача, що став чемпіоном Чехословаччини та Європи з кількох видів спорту, об'їздив півсвіту, здобувши безліч перемог. Іван Сила (Іван Фірцак) – утілення непереможного духу українського народу, його доброти й щирості. Морально-етична проблематика твору: добро і зло, справжня дружба і любов, чесність і підступність.	Ознайомитися з історичною довідкою про Івана Фірцака. Уміти переказувати зміст повісті, визначати головні проблеми, характеризувати образи героїв. Висловлювати міркування про необхідність серйозного ставлення до свого здоров'я, до спорту; про чесність у спортивних змаганнях. Уміти придумати свою історію з головним героєм – Іваном Силою. <i>Формування життєстверджуючих, оптимістичних настроїв, бажання розвивати своє тіло, здобувати спортивні перемоги, досягати вершин у житті.</i>
3	Андрій Малишко. «Пісня про рушник»,	Знати основні відомості про поета та його пісні.

	<p>«Чому, сказати, ѿ сам не знаю...», «Вчителька», «Так живуть на цій землі пости...»</p> <p>Відомий український поет і його пісні, що стали народними. Патріотичні почуття, найвищі духовні цінності в них. Художні засоби донесення до читача ідей патріотизму, гуманізму, історичної пам'яті. Ліризм поезій А. Малишка.</p>	<p>Виразно і вдумливо читати поезії. Уміти визначити і прокоментувати основні мотиви, роль художніх засобів, символічність образів. Розвиток уміння аргументовано висловлювати власні роздуми.</p> <p>Вивчити напам'ять: 1 вірш (на вибір). <i>Формування морально-етичних цінностей, розвиток естетичного смаку.</i></p>
4 (упроповідь року)	<p>ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ</p> <p>Ознайомлення з письменниками-земляками, їхніми творами.</p>	<p>Знати письменників, які народилися в рідному краї. Прочитати зразки їхніх творів. Висловлювати власні міркування про них. <i>Виховання шанобливого ставлення до талановитих земляків.</i></p>
2	<p>УРОК-ПІДСУМОК</p> <p>Бесіда про твори, що вивчалися упродовж року й викликали найбільшу зацікавленість.</p>	<p>Назвати імена митців та їхні твори, які вивчалися. Виокремити серед них ті, які найбільше запам'яталися. Висловлювати міркування про найулюбленіші. <i>Формування власної думки та власної позиції у процесі пізнання і вивчення.</i></p>

8-й клас

Усього — 70 год. На тиждень — 2 год.

Текстуальне вивчення творів — 54 год.

Повторення й узагальнення — 2 год.

Література рідного краю — 4 год.

Позакласне читання — 2 год.

Розвиток мовлення — 4 год. (у межах годин на текстуальне вивчення).

Резервний час — 8 год.

К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	<p>ВСТУП</p> <p>Художня література як одна з форм духовної діяльності людини. Функції художньої літератури. Багатозначність художнього образу. Різновиди образів (образ-персонаж, образ-символ, словесні, зорові, слухові тощо). Аналіз художнього твору.</p> <p>ТЛ: художній образ, художній твір (поглиблено).</p>	<p>Розуміти багатозначність художнього образу. Називати і вміти відрізняти різні типи образів. За допомогою слова вміти створювати елементарні образи.</p> <p><i>Розвиток відчуття краси і сили художнього слова.</i></p>
5	<p>УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ</p> <p>Українські історичні пісні</p> <p>Пісні про звитяжну боротьбу козаків із турецько-татарськими нападниками («Зажурилась Україна», «Ta, ой, як крикнув же козак Сірко»); про боротьбу проти соціального та національного гніту («Ой Морозе, Морозенку», «Максим козак Залізняк», «Чи не той то Хміль», «За Сибіром сонце сходить»). Образи історичних осіб, лицарів-оборонців рідної землі, створені народною уявою.</p> <p>Пісні Марусі Чурай. «Засвіт встали козаченьки», «Вінуть вітри, вінуть буйні», «Ой не ходи, Грицю»</p> <p>Легендарна поетеса з Полтави. Трагічна історія її життя. Пісні, що стали народними. Їхня популярність, фольклорна основа, народнопоетичні образи.</p>	<p>Пригадати історичні відомості про часи, змальовані в піснях.</p> <p>Уміти вдумливо читати тексти, розповідати про національних героїв, які змальовано в них. Уміти створювати уявні словесні картини. Визначати провідні мотиви пісень. Розвивати вміння характеризувати образи історичних осіб, лицарів-оборонців рідної землі. Висловлювати власні судження. Дискутувати про те, за що народувівчив імена своїх героїв.</p> <p>Розуміти значення і функції пісні в житті українського народу. Знати і розповідати легенду про Марусю Чурай. Розвивати вміння виразного читання, коментування пісень. Визначати і пояснювати художні засоби. Висловлювати власне ставлення до Марусі та її пісень. Уміти створювати уявний словесний портрет легендарної поетеси.</p> <p>Вивчити напам'ять: «Засвіт встали козаченьки».</p>

	ТЛ: історичні пісні.	Усвідомлення лицарства, сміливості, фізичної, духовної сили наших геройчих предків. Виховання і утвердження цих якостей у наш час. Розуміння того, що добра слава про обдаровану людину живе у віках, що поет — активний творець духовності.
3	Українські народні думи. «Маруся Богуславка» Геройчний епос українського народу. Різновиди дум (історико-геройчні, соціально-побутові). Кобзарі та лірники — виконавці народних дум (О. Вересай, Г.Гончаренко, М.Кравченко та ін.). Сучасні виконавці: Василь та Микола Литвини, В. Нечепа. Національна капела бандуристів України. Жанрова своєрідність, історична основа, геройчний зміст дум. Специфічність поетичної форми, ритму. Морально-етична проблематика. Проблема вибору, душевна роздвоеність Марусі Богуславки між любов'ю до рідної землі та становищем дружини турецького вельможі. («Маруся Богуславка»). ТЛ: думи.	Осмислено читати думу, переказувати зміст, уміти визначати тематику, художні особливості. Розвиток навичок аналізу художнього образу (аналізувати образ української полонянки Марусі, її сміливий, геройчний учинок). Усвідомлення того, що любов до вітчизни — одна з найбільших людських чеснот. Прагнення до гармонії вчинків із загальнолюдськими цінностями.
4	СВІТ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ Тарас Шевченко. «Думи мої, думи мої...» (1847), «Ой три шляхи широкії...», «Мені однаково, чи буду...» Викуп поета з неволі, причини його покарання царем, арешт, перебування в казематі, заслання. Усвідомлення власної місії поета. Роздуми автора про власну долю, долю України, плинність, скороминущість життя людини на землі, про її долю. ТЛ: філософська лірика, силабо-тонічне віршування (рими, стопи, віршовані розміри).	Повторити вивченого про Т.Г. Шевченка в попередніх класах. Уміти розповідати про викуп поета з неволі та заслання. Вдумливо читати поезії. Розвивати навички аналізу художнього тексту — аналізувати філософську лірику поета в контексті його біографії. Вміти коментувати основні мотиви, ідеї поезій Т. Шевченка, художні засоби, використані в них. Висловлювати власні міркування. Вивчити напам'ять: «Мені однаково, чи буду...» Усвідомлення громадянської позиції людини як одного з проявів духовності.
4	Леся Українка. «Ви щасливі, пречистій зорі...», «Давня весна», «Хотіла б я піснею стати...», «Давня казка» Життя поетеси, її мужність і сила духу. Потужне ліричне начало, романтичність, волелюбність, оптимізм, мрія і дійсність як провідні мотиви її поезії. Тема гармонійного єднання людини з природою. Ідея вільної творчості, вільнолюбства людини. Проблеми і мотиви: роль митця в суспільстві, служіння музі й народові, суть людського щастя, вдячності (ліро-епічна поема «Давня казка»). ТЛ: Трискладові віршові розміри.	Знати і вміти розповідати про Лесю Українку. Розвивати навички виділення основних мотивів у поезіях. Уміти прокоментувати зміст поеми «Давня казка», пояснити умовність описаної ситуації; визначити її основні проблеми і мотиви, головну думку. Розвиток уміння здійснювати порівняльну характеристику образів (Поета і Бертольда), складати план порівняльної характеристики. Висловлювати власні судження про свободу творчості, про вільнолюбство людини. Вивчити напам'ять: «Хотіла б я піснею стати...» Розуміння того, що сила духу — конструктивне начало в житті. Усвідомлення важливості формування і розвитку індивідуальності, неповторності творчої особистості.
2	Володимир Сосюра. «Любіть Україну!», «Васильки», «Осінь» («Облітають квіти, обриває вітер...») Коротко про поета. Патріотичні, інтимні, пейзажні мотиви творів поета. Щирість	Виразно й осмислено читати твори, уміти здійснювати їх текстовий аналіз, визначати віршовані розміри. Вміти визначати різницю між патріотичною та інтимною лірикою. Вивчити напам'ять: «Любіть Україну!»

	його ліричного самовираження. Патріотичний пафос поезії «Любіть Україну!». «Васильки» – взрець інтимної лірики. ТЛ: громадянська лірика, інтимна лірика, пейзажна лірика.	Усвідомлення того, що щирість особистих почуттів – невід'ємне багатство духовного світу людини.
1	Володимир Підпалий. «...Бачиш: між трав зелених...», «Зимовий етюд» Щирість почуттів поета. Ідея гуманізму, людяності, бережливого ставлення до природи. Незображенна краса світу, патріотичні почуття, передані словом. Багатозначність і змістова глибина художніх образів («Зимовий етюд»).	Виразно і вдумливо читати вірші. Вміти коментувати основні ідеї, мотиви. Співвідносити їх із власними думками про гуманість, бережливе ставлення до природи, людей, красу світу, патріотичні почуття. Дискутувати про це.
2	Василь Голобородько. «З дитинства: дощ» («Я уплетений...»), «Наша мова», «Теплі слова» Самобутня постать поета в українській літературі. Наскрізний патріотизм, філософічність, фольклорна основа його поезій, народознавчі аспекти. Оригінальність, простота висловлення глибоких почуттів, важливих думок. ТЛ: вільний вірш, асоціативні образи.	Знати визначення поняття вільного вірша, розуміти його специфічну форму. Виразно й усвідомлено читати поезії. Пояснювати власне розуміння їхнього образного змісту, коментувати художні засоби. Визначати основний пафос поезій, ідею кожної з них. Уміти розкривати образи рідної хати, шляху, ліричного героя. <i>Формування життєстверджуючих, оптимістичних настроїв. Розвиток естетичного відчуття і смаку.</i>
5	Із сучасної української поезії (кінця ХХ – початку ХХI ст.) (на вибір) Розмаїття сучасної лірики. Прагнення поетів зазирнути у світ душі звичайної людини, осмислити її призначення та сенс життя. Морально-етичні проблеми, краса природи.	Знати сучасних поетів. Виразно й усвідомлено читати їхні поезії, уміти визначати ідейно-образний зміст, метафоричність поетичних образів. Уміти висловлювати власні думки з приводу прочитаних поезій. Вивчити напам'ять: 1 вірш (на вибір). <i>Формування естетичного смаку, вміння відчувати й бачити красу художнього світу. Формування самостверджуючої життєвої позиції.</i>
4	НАЦІОНАЛЬНА ДРАМА Іван Карпенко-Карий. «Сто тисяч» Короткі відомості про життя і творчість видатного українського драматурга XIX ст., про театр «корифеїв». Трагікомедія «Сто тисяч» – класичний взрець українського «театру корифеїв». Проблема бездуховності людини, засліпленої прагненням до наживи. Проблема влади грошей – наскрізна і «вічна» у світовому мистецтві. Засоби сатиричного змалювання. ТЛ: драматичний твір (поглиблено), комедія, трагікомедія.	Знати найголовніші відомості про драматурга, розповідати про його життя і творчість за складеним планом. Самостійно читати текст комедії. Уміти визначати основні засоби змалювання образу Герасима Калитки, характеризувати образи дійових осіб п'єси. Розуміти актуальність проблем комедії для сучасного життя. Дискутувати про бездуховність людини, про сенс людського життя та інші думки, викликані прочитанням твору. Удосконалювати вміння робити власні висновки й узагальнення. <i>Усвідомлення того, що бездуховність – прояв зла у житті людини.</i>
5	З УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ Михайло Коцюбинський. «Дорогою ціною» Коротко про письменника. Пригодницький, романтичний сюжет повісті. Вічний тип шукача правди. Протест Остапа і Соломії проти кріposницької наруги — протест проти будь-якого насильства над людиною. Проблема волі людини та можливостей її здобуття. Кохання Остапа і Соломії як центральний мотив у творі. Його непереможна сила, що рухає вчинками,	Удосконалювати навички аналізу пригодницького романтичного сюжету, композиційних особливостей твору. Пояснювати відмінність між сюжетом і композицією. Розповідати про почуття героїв, спираючись на текст. Аналізувати образ Соломії (за складеним планом). Розвивати вміння робити власні висновки, аналізуючи вчинки героїв. Уміти пояснити образи часу і вічності у повісті, символічні образи, роль і сенс кольорів, звуків. Висловлювати роздуми про проблему волі людини і можливості її досягнення в сучасних умовах. <i>Усвідомлення необхідності особистої свободи</i>

	поведінкою, вибором героїв. Час і вічність у повісті, символічні образи. Романтичність, мужність і сила волі української жінки Соломії.	для гармонійного розвитку, краси глибокого почуття кохання, мужності, сили волі як рис характеру, необхідних для боротьби зі злом.
2	Олександр Довженко. «Ніч перед боєм» Видатний український кінорежисер і письменник. Його оповідання про Велику Вітчизняну війну. «Ніч перед боєм» – твір про героїзм, самовідданість, патріотичні почуття українців, проявлені під час воєнного лихоліття. Образи діда Платона і діда Савки – представників українського трудового народу. Їхній моральний урок для солдатів.	Знати найголовніші факти з біографії митця. Вдумливо прочитати твір. Уміти виокремити в ньому основне. Характеризувати образи діда Платона і діда Савки. Пояснити той важливий моральний урок, який власним самовідданним вчинком продемонстрували ці герої. Уміти визначити головну ідею твору. Висловити власну думку про поняття патріотизму, героїзму у воєнний та мирний часи. <i>Виховання почуття патріотизму.</i>
5	Ніна Бічуя. «Шпага Славка Беркути» Повість про школу й проблеми дорослішання, про роль батьків у вихованні дітей та їхньому дозвіллі. Проблема особистості в сучасному світі. Особливості композиції твору. ТЛ: літературний характер, психологізм.	Уміти переказувати сюжет твору, пояснювати особливості композиції, висловлювати міркування про справжню дружбу, чесність, взаємопідтримку і відповідальність; про моральний вибір у житті. Характеризувати образи героїв твору. Дискутувати про вплив оточення на виховання дитини. <i>Осмислення важливості моральних чеснот у житті людини, дружби та підтримки батьків.</i>
3	Олесь Бердник. «Хто зважиться – вогняним наречеться» Фантастична повість. Елементи казковості та наукової фантастики, морально-етична проблематика: людина і природа, людина і мрія, людина і технічний прогрес. Духовні пріоритети в житті, відповідальність кожного за долю планети й людства. Сила волі й героїзм, уміння прийняти рішення в екстремальній ситуації, романтика міжзоряніх подорожей. ТЛ: фантастична повість.	Уміти переказувати зміст, визначати головні проблеми, характеризувати образи героїв; пояснювати символічний образ Краю Казки. Розуміти ідею гуманізму твору. Висловлювати міркування про роль казкового, незвичайного, дивовижного в нашому житті. Написати фанфік на тему твору О.Бердника. <i>Розвиток творчої уяви, естетичного смаку.</i>
3	УКРАЇНСЬКИЙ ГУМОР І САТИРА Володимир Самійленко. «На печі», «Сміливий чоловік», «Діяч», «Невдячний кінь» Коротко про митця. Гумор і сатира поета як поштовх до роздумів про справжній патріотизм, чесність, самовідданість, порядність та лицемірство, пристосуванство. Засоби творення гумору та сатири. Сатирична іронія віршів, особливості їх композиції. ТЛ: гумор і сатира (поглиблено), антitezа, іронія.	Знати і вміти розповісти найцікавіші відомості про письменника. Вдумливо читати поезію. Розвивати вміння описувати гумористичні ситуації. Розрізняти гумор і сатири. Уміти простежувати роль антitezи в розкритті ідеї твору. Висловлювати власні міркування, дискутувати про способи вияву патріотичних почуттів. <i>Усвідомлення цінності дотепного, а часом і в ідливого слова у житті людини.</i>
2	Остап Вишня. «Сом», «Як варити і їсти суп із дикої качки», «Бекас» Трагічна творча доля українського гумориста, велика популярність і значення його усмішок у 1920-ті роки. Оптимізм, любов до природи, людини, м'який гумор як риси індивідуального	Розуміти, що гумор – одна з провідних рис характеру українців. Знати про гумористичну, сатирично-викривальну традицію української літератури (фольклор, С.Руданський, Л.Глібов, І.Нечуй-Левицький, І.Карпенко-Карий, В.Самійленко). Вміти аналізувати усмішки, художні засоби, портрет, пейзаж, засоби

	почерку Остапа Вишні. ТЛ: усмішка.	характеротворення, використання народних прикмет, прислів'їв, приказок. Порівнювати мисливські усмішки Остапа Вишні з пейзажними описами у творах інших письменників. <i>Усвідомлення оптимістичної ролі гумору в житті людини. Розвиток самокритичності, спроможності проводити доречні толерантні аналогії.</i>
3	Валентин Чемерис. «Вітъка + Галия, або Повість про перше кохання» Гумористична повість про життя і пригоди школярів із села Великі Чаплі: дружбу і перше кохання, вірність і перший поцілунок, дуель і перше побачення. Дитячі проблеми в дорослом житті, передані засобами гумору.	Удосконалювати навички виразного читання, проблемно-образного аналізу твору. Уміти переказувати гумористичні ситуації, характеризувати образи Вітъка Горобця, Федъка Котигорошка, Галі Козачок. <i>Поетизація першого почуття, виховання культури спілкування підлітків, підготовка їх до реалій життя.</i>
4 (упроповж року)	ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ Ознайомлення з письменниками-земляками та їхніми творами.	Знати про письменників, які народилися в рідному краї. Прочитати їхні твори (на вибір). Уміти прокоментувати їхні ідейно-художні особливості, висловити власні судження і враження про ці твори. <i>Шанобливе ставлення до талановитих земляків.</i>
2	УРОК-ПІДСУМОК Бесіда про твори, що вивчалися упродовж року й викликали найбільше роздумів, суперечок, зацікавлення.	Згадати про письменників і твори, що вивчалися упродовж року. Закріплення вміння висловлювати власні міркування про найулюбленіші твори. <i>Усвідомлення того, що власна думка і власна позиція — важливі риси характеру особистості.</i>

9-й клас

Усього – 70 год. На тиждень – 2 год.

Текстуальне вивчення творів – 59 год.

Повторення й узагальнення – 1 год.

Література рідного краю – 2 год.

Позакласне читання – 2 год.

Розвиток мовлення – 4 год. (у межах годин на текстуальне вивчення).

Резервний час – 6 год.

К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	ВСТУП Роль і місце літератури в житті нації. Розвиток літератури. Творча індивідуальність митця. Художній твір – нова естетична дійсність, що «вбирає» свій час і є носієм загальнолюдських цінностей. Аналіз твору в історичному та естетичному контекстах. ТЛ: аналіз художнього твору, контекст, естетика.	Уміти пояснювати відмінність усної словесності від «книжної» літератури (повторення вивченого). <i>Усвідомлення національного і вселюдського значення мистецтва.</i>
5	УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ Українське весілля Весілля – один із провідних жанрів родинно-обрядової творчості. Основні етапи весілля та їхній пісенний супровід. Весільні пісні: «До бору, дружечки, до бору», «А брат сестрицю та й розплітає», «Розвий, сосно, сімсот квіток», «Летять	Знати й уміти розрізняти види і жанри усної народної творчості, розкрити роль фольклору в житті українського народу, його місце в розвитку літератури. Мати уявлення про обряд українського весілля. Виразно читати весільні пісні, вміти їх аналізувати, звертаючи увагу на мотиви,

	<p>галочки у три рядочки», «Ой матінко, та не гай мене» (на вибір). Естетична специфіка весільної пісні як обрядової. Використання елементів народної обрядовості у творах українських письменників (Г.Квітка-Основ'яненко, І.Котляревський, Т.Шевченко, Марко Вовчок, П.Куліш, М.Стельмах, У.Самчук та ін.).</p> <p>Родинно- побутові пісні. «Місяць на небі, зіроньки сяють», «Цвіте терен, цвіте терен», «Сонце низенько, вечір близенько»</p> <p>Процес виникнення фольклору. Багатство і розмаїття українського фольклору (повторення і узагальнення вивченого). Види родинно- побутових пісень (про кохання, про сімейне життя). Культ романтизованих почуттів, сентиментальний пафос, традиційна символіка.</p> <p>Українські народні балади «Ой летіла стріла», «Ой на горі вогонь горить»</p> <p>Тематичні та стилюві особливості, сюжет, герої українських балад. Класифікація балад (легендарні, історичні, сімейні, любовні та ін.).</p> <p>ТЛ: народна пісня (поглиблено), балада.</p>	<p>настрій, художні засоби.</p> <p>Визначати види родинно- побутових пісень. Уміти аналізувати тексти, визначати їхні мотиви, тематику, художньо- поетичні засоби, зокрема образи- символи.</p> <p>Уміти розкрити зміст поняття «балада». Розрізняти види балад. Аналізувати тексти за змістом і стильовими особливостями. Пояснювати драматизм колізії, специфічність закінчення, реалістичне і фантастичне в баладі.</p> <p>Вивчити напам'ять: 1 пісня (на вибір).</p> <p><i>Розуміння понять «трагічне – комічне – піднесене» та «оптимістичне- пессімістичне», їхнє місце в житті людини. Усвідомлення значення давньої культурної спадщини свого народу.</i></p>
3	<p>ДАВНЯ ЛІТЕРАТУРА</p> <p>Українська середньовічна література XI—XV ст.</p> <p>Розвиток писемності після хрещення Руси-України (988 р.) Найдавніші рукописні книги Київської Русі (Остромирове Євангеліє, Ізборник Святослава).</p> <p>Перекладна література</p> <p>Біблія (фрагменти). Легенди: про Вавилонську вежу, про Мойсея. Притча про блудного сина. Притча про сіяча</p> <p>Біблія як Святе письмо. Українські переклади Біблії (П. Куліш, І. Пулій, І. Нечуй-Левицький, І. Огієнко, І.Хоменко). Використання біблійних тем, сюжетів, мотивів, образів у світовій та українській літературах.</p> <p>ТЛ: притча (поглиблено).</p>	<p>Розуміти роль християнства (Біблії) в духовному житті українського народу. Мати уявлення про найдавніші книги Київської Русі. Мати уявлення про біблійні книги в давній Україні, знати перекладачів Біблії українською мовою. Переказувати і тлумачити біблійні легенди, притчі.</p> <p><i>Пізнання і засвоєння християнської моралі: ідеалів правди, чесності, патріотизму, скромності, любові до близького. Зацікавлення й повага до літератури інших народів, зокрема стародавнього Сходу як невід'ємної складової української національної культури.</i></p> <p><i>Усвідомлення універсальності євангельських істин людського буття.</i></p>
3	<p>Пам'ятки оригінальної літератури княжої Руси-України</p> <p>Літописи як історико-художні твори. «Повість временних літ», Києво-Печерський Патерик, Повчання Володимира Мономаха.</p> <p>«Слово о полку Ігоревім» – давньоруська пам'ятка, перлина українського ліро-епосу. Історична основа твору. Переклади і переспіви його в XIX–XX ст. Питання авторства. Особливості композиції та стилістичних засобів. Образи руських князів у творі. Наскірна ідея патріотизму. Символічно-міфологічні образи та їхнє значення. Фольклорні мотиви. Роль пейзажу в розгортанні сюжету. Поетичність образу Ярославни.</p> <p>ТЛ: ліро-епіка (поглиблено).</p>	<p>Називати основні пам'ятки оригінальної літератури. Уміти пояснити значення давніх літописів для збереження відомостей про життя, культуру, звичаї наших пращурів.</p> <p>Знати історію відкриття пам'ятки «Слово о полку Ігоревім», основні гіпотези авторства, історичну основу, про її переклади та переспіви.</p> <p>Виразно і усвідомлено читати поему, вміти переказувати і коментувати сюжет «Слова...». Вміти аналізувати, характеризувати образи руських князів, княгині Ярославни, образ Руської (української) землі, символічно-міфологічні образи, фольклорні мотиви, стилістичні засоби, особливості композиції твору. Розвивати навички визначення основної ідеї. Вміти висловлювати власні міркування про її актуальність у наш час.</p> <p><i>Усвідомлення того, що любов до рідної землі, вірність у коханні — вічні загальнолюдські цінності. Розуміння «золотої середини» у вчинках людини.</i></p>

		<i>Виховання поваги до історичного минулого нашого народу, до його культурних пам'яток.</i>
4	<p>Українська література доби Ренесансу і Бароко Розвиток книгодрукування. Перші друковані книги в Україні. Іван Вишенський, Іван Величковський, Дмитрій Туптало, Семен Климовський – видатні діячі української культури. Історично-мемуарна проза. Загальні відомості про козацькі літописи (Самовидця, Г. Грабянки, С. Величка) та «Історію русів». Вертеп як вид лялькового театрального дійства.</p> <p>Григорій Сковорода. «Бджола та Шершень», «Всякому місту – звичай і права», «De libertate», «Пісня 28» (із «Саду Божествених пісень») Життя і творчість філософа, просвітителя, поета. Його християнські морально-етичні ідеали. «Сад божествених пісень», «Байки харківські», філософські трактати. Біблійна основа творчості Г. Сковороди та його вчення про самопізнання і «срідний труд». Проповідь житейської невибагливості, пошуку гармонії з собою і світом. Повчальний характер і художні особливості зб. «Байки харківські».</p> <p>ТЛ: Ренесанс, Бароко.</p>	<p>Називати перші друковані книги в Україні. Мати уявлення про епохи Ренесансу і Бароко. Розуміти значення видатних діячів української культури цього часу. Мати уявлення про козацькі літописи, «Історію русів», про види мистецтва та вертеп. Знати і вміти розповісти про життя Г. Сковороди. Вміти проаналізувати зміст його поезій. Уміти сформулювати власне розуміння і актуальність для сьогоднішнього життя положень філософії Г. Сковороди.</p> <p>Вивчити напам'ять: «Всякому місту – звичай і права».</p> <p><i>Виховання толерантності, почуття патріотизму.</i></p> <p><i>Осмислення важливості для становлення і реалізації себе як особистості ідей самопізнання та гармонії зі світом.</i></p>
5	<p>НОВА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА Українська література як нова, новочасна. Суспільно-історичні, культурні обставини. Літературний процес кінця XVIII першої половини XIX ст. Духовне поневолення нації. Життя народу – предмет художнього зображення. Актуальність фольклорної традиції. Розвиток фольклористики, етнографії. Основні художні напрями (класицизм, романтизм, початкові форми реалізму; бурлескна стильова течія). Визначні українські письменники.</p> <p>Іван Котляревський. «Енеїда», «Нatalка Полтавка» Творчість І. Котляревського – новий етап у розвитку національного самоусвідомлення. Драматург і театральний діяч. Історія появи «Енеїди». Національний колорит, зображення життя всіх верств суспільства, алозії на українську історію в ній. Бурлескний гумор, народна українська мова. Утвердження народної моралі (картини пекла, раю).</p> <p>Соціально-побутова драма «Нatalка Полтавка» – перший твір нової української драматургії. Її довготривале сценічне життя. Торжество народної етики. Нatalка як уособлення кращих рис української жінки.</p> <p>ТЛ: літературний напрям, течія, травестія, пародія, бурлеск, алозія. Силабо-тонічне віршування (поглиблено).</p>	<p>Знати про становлення нової української літератури. Назвати найвизначніших письменників цього часу. Знати про життя і творчість І. Котляревського. Розуміти його роль у розвитку української літератури, в розвитку національного самоусвідомлення. Аналізувати розділи «Енеїди»: початок мандрів Енея – I, 1–26; Еней у пеклі – III, 68–130; Еней на березі Тибуру – V, 1–10; оплакування вбитих – VI, 89–95. Визначати провідні проблеми і мотиви твору. Характеризувати геройв поеми, образ Енея. Висловлювати власні міркування про його вчинки і характер. Коментувати проблему війни: погляд автора і геройв. Характеризувати головну героїню «Нatalки Полтавки», інших персонажів п'єси, аналізувати художні засоби розкриття внутрішнього світу Нatalки, гумористичні засоби у творі. Робити порівняльну характеристику Миколи і Петра, їхніх життєвих позицій. Пояснювати роль і функцію пісень у драмі. Вміти розкрити значення творчості І. Котляревського в українському культурному відродженні.</p> <p>Вивчити напам'ять: уривок з «Енеїди» (на вибір).</p> <p><i>Формування активної життєвої позиції, розвиток уміння відстоювати людську гідність, власні принципи, усвідомлення можливості вибороти власне щастя.</i></p>
3	<p>Григорій Квітка-Основ'яненко. «Маруся» Батько української прози, один із перших у Європі «творців людової повісті» (І. Франко). Гуманістичний пафос, християнські ідеали, етнографічне тло творів. «Маруся» як демонстрація спромог українського прозового слова. Художнє розкриття письменником традиційних народних моральних уявлень. Утілення морального й</p>	<p>Знати основне з життя і творчості письменника. Розуміти причини написання перших творів російською мовою і необхідність його виступів на захист рідної мови. Мати уявлення про художні засоби сентименталізму, християнські ідеали повісті «Маруся». Уміти охарактеризувати образи персонажів твору, визначати його композиційні особливості та</p>

	<p>естетичного ідеалу в образі головної героїні твору. Інші персонажі повісті: розважливість, батьківське піклування (Наум Дрот), вірність у коханні (Василь). Композиція повісті. Трагічний злам усталеного ходу подій як нагадування про стихійний плин людського життя. П.Куліш про Г.Квітку.</p> <p>ТЛ: сентименталізм.</p>	<p>проблематику. Висловлювати міркування про поведінку та моральні пріоритети героїв твору. Дискутувати про сенс людського життя, справжнє кохання й вірність. Оцінити значення Г.Квітки-Основ'яненка для розвитку української культури і духовності. <i>Усвідомлення необхідності соціально активної позиції в житті.</i></p>
3	<p>Література українського романтизму</p> <p>Ідейно-художні особливості романтизму. Зв'язок із ідеями Просвітництва, з національним рухом. Осередки романтичного руху на Слобожанщині, Чернігівщині й Полтавщині, у Західній Україні («Руська трійця»).</p> <p>Поети-романтики (Л.Боровиковський, П. Гулак-Артемовський, Є. Гребінка, М. Костомаров, А.Метлинський, В. Забіла, М. Петренко, О.Афанасьев-Чужбинський, М. Шашкевич).</p> <p>Балада «Рибалка» П.Гулака-Артемовського (мотив сильнішого за людину потягу, уособленого в образі русалки). Засоби романтичного зображення («Соловейко» М. Костомарова).</p> <p>Байкарська творчість поетів-романтиків (П.Гулак-Артемовський, Л.Боровиковський, Є.Гребінка). Петро Гулак-Артемовський – перший байкар-класик української літератури. Започаткування байки-казки («Пан та Собака»). Собака як алегоричний, узагальнюючий образ. Глибоке співчуття поета безправному селянству, осуд деспотизму та сваволі панів. Оспівування прагнення людини до волі (байка-мініатюра «Дві пташки в клітці»).</p> <p>Євген Гребінка. Збірка байок «Малоросійські приказки». Педагогічна і видавнича діяльність письменника, його участь у викупі Т.Шевченка з кріпацтва. Байка «Ведмежий суд». Викриття несправедливості кріпосницького судочинства. Мотиви моральної вищості поведінки простого народу над бундючністю «панів», неможливість довірливих стосунків із ними («Пшениця», «Вовк і Огонь»). Висока оцінка І.Франком байкарської майстерності Гребінки. Вірш «Човен». Уособлення в образі небезпечної морської плавби життєвого шляху людини. Пісенна (романсова) лірика поета українською та російською мовами («Ні, мамо, не можна нелюба любить», «Черные очи» та ін.).</p> <p>Значення романтизму для нового етапу розвитку слов'янських літератур.</p> <p>ТЛ: романтизм, романськ.</p>	<p>Знати про розвиток романтизму в Україні, називати його яскравих представників. Уміти виразно читати поезії, визначити головні мотиви, коментувати їх у зв'язку з художніми особливостями і народнопісенною лірикою.</p> <p><i>Усвідомлення того, що романтик — духовно багата, творча людина. Виховання шанобливого ставлення до засад народної моралі й етики: працелюбності, щирості, любові й поваги до батьків. Краса вірності в коханні.</i></p> <p>Знати найголовніше з біографії митця. Уміти визначити алегорію в сюжеті байки «Ведмежий суд». Пояснити художні засоби змалювання поведінки дійових осіб. Виразно читати вірш «Човен». Уміти знайти прийом розгорнутого паралелізму, пояснити образ човна у творі та його алегоричність.</p>
3	<p>Микола Гоголь. «Тарас Бульба»</p> <p>Творчість М.Гоголя, уродженця України, російського письменника, її місце на порубіжжі культур двох народів. Вираження глибини національного духу у творах прозаїка та драматурга, українська історія та фольклор як їх джерело. Повість «Тарас Бульба». Сюжет твору як узагальнення й символізація драматичної історії України. Внутрішній епічний розмах твору; піднесено-героїчний образ головного героя. Колізія морального і національно-культурного вибору в</p>	<p>Знати біографію митця, пов'язану з Україною. Мати уявлення про його основні твори, розуміти місце творчості письменника на порубіжні культурі двох народів. Розуміти культурно-історичні обставини, що впливали на мовний вибір митця. Знати думку Т. Шевченка про М. Гоголя.</p> <p>Уміти переказувати зміст повісті «Тарас Бульба», розуміти пов'язаність сюжету з історією України. Характеризувати образ головного героя. Пояснювати колізію</p>

	образах синів Тараса Бульби. Збагачення й вияскравлення української культурної традиції творчістю М.Гоголя, її вплив на розвиток українського письменства.	морального і національного вибору в образах синів Тараса Бульби. <i>Усвідомлення того, що Україна – крайна визначних мистецьких талантів, які зробили великий внесок у культуру інших народів.</i>
2	Тарас Шевченко Геніальний поет, мислитель, пророк національного відродження в Україні. Його винятково велике значення. Рання творчість. Перші поетичні твори баладного та елегійного жанрів. («Причинна», «Думи мої...»). Історична тема («Іван Підкова», «Тарасова ніч», «Гайдамаки»). Вісь неперервності історичного часу (« До Основ'яненка »). ТЛ: послання.	Знати біографію і основні віхи творчості поета. Розуміти його життєвий подвиг в умовах підневільного становища нації в першій половині XIX ст. Уміти розрізняти лірику й ліро-епіку, визначати жанрову групу, до якої належить твір. Виразно читати поезію, коментувати її ідейно-художній зміст.
2	«Сон» («У всякого своя доля...») Поема («комедія») «Сон» і тогочасна суспільно-політична дійсність. Композиційний прийом «сну», його роль для розширення можливостей поетичного зображення. Протистояння імперського режиму і вільнодумної, національно свідомої особистості. Сатиричний пафос поеми, його спрямування. ТЛ: гротеск, контраст, умовність.	Коментувати зміст твору, визначати головні ідеї, контрастні картини в ньому. Схарактеризувати змалювання поетом морально звироднілих «землячків» і власне ставлення до таких людей. Визначити фрагменти поеми, що справили найбільше враження, вміти пояснити свій вибір. Вивчити напам'ять: фрагмент (на вибір). <i>Усвідомлення гнітючої долі народу, підкореного імперією. Розуміння конструктивних засад, на яких ґрунтуються “комедія”: рух у напрямку до демократичного устрою, національного визволення, вільного розвитку особистості.</i>
1	Національна проблематика періоду «Трьох літ». «Кавказ» Пристрасний відгук на тогочасну загарбницьку імперську політику. Продовження теми національно-визвольної боротьби. Узагальнена ідея поеми – неприйняття насильства, поневолення людей, осуд загарбницьких воєн.	Уміти коментувати фрагменти поеми, визначати епізоди з ліричним, іронічним, інвертивним забарвленнями. Вміти пояснювати узагальнену ідею твору. <i>Виховання почуття солідарності з боротьбою інших народів за визволення від гніту. Формування світоглядних переконань неприйняття насильства, осуду загарбницьких воєн.</i>
2	«Великий льох» Епізод культурної історії (проведення археологічних розкопок російськими вченими із зачлененням наглядачів-поліцейських), що став поштовхом до написання містерії «Великий льох». Його образне переосмислення. Моральний, політичний та прогностичний сенси «розкопаного» історичного минулого. Лірико-романтичний, алегорично-сатиричний, реалістичний плани твору. Оцінка поетом історичних постатей. «Стойтъ в селѣ Суботові...» Художня оцінка діяльності Богдана Хмельницького (зокрема, так званого воз'єднання України з Росією 1654 р.). Зв'язок із «Великим льохом». ТЛ: поема-містерія.	Уміти співвіднести містерійні образи твору з історичними реаліями. Пояснити суворість авторської позиції щодо найменших відступів од почуття національної єдності. Розкрити символічний образ «великого льоху». Навчитися визначати в поетичному тексті образи і фрагменти додаткового символічного значення, самостійно розкривати їхній зміст. <i>Виховання почуття безкомпромісності у ставленні до гнобителів нації. Розвиток естетичного сприйняття явищ мистецтва.</i>
1	«І мертвим, і живим, і ненародженним...» Продовження теми «земляків» у посланні. Викриття конформізму значної частини української еліти. Засудження комплексу меншовартості. Критичний перегляд національної історії задля перспективи її кращого майбутнього. Настроєві інтонації твору (суперечка, пересторога, погроза, заклик тощо).	Розуміти культурні й політичні чинники, що спонукали поета до написання цього твору. Виразно й усвідомлено читати твір. Визначити і схарактеризувати адресата послання, провідну думку твору. Орієнтуватись у складній композиції твору, виявляти його різні настроєві інтонації. Дискутувати про актуальність мотивів твору для нашого часу. Вивчити напам'ять: фрагмент (на вибір).

		Формування переконання, що за будь-яких обставин необхідно залишатися з народом, його цінностями.
2	<p>Тема жіночої долі у творчості Т. Шевченка («Катерина», «Наймичка», «На панщині пшеницию жала...», «Марія», «У нашім раї на землі...» та ін.)</p> <p>«Вічна» тема матері й сина. Еволюція жіночого образу в поезії Шевченка. Різні типи втілення теми жіночої долі: романтичний («Катерина»), реалістично-побутовий («Наймичка», «На панщині пшеницию жала...»), символічно-узагальнений («Марія»).</p> <p>«На панщині пшеницию жала...». Пристрасна мрія матері про гідне життя своєї дитини; невибагливість народних уявлень про щастя.</p> <p>«Наймичка». Трагедія жінки з соціальних низів; боротьба за своє материнство. Людина з народу, поетичний опис завершення циклу її життя. Пафос Шевченкових творів про жіночу долю, їхній наскрізний ліризм.</p>	<p>Розуміти становище жінки в кріпацькій Україні часів Шевченка. Вміти порівнювати різні типи втілення теми жіночої долі у творчості поета (на прикладі творів).</p> <p>Мати уявлення про пригноблене становище простої людини в часи кріпацтва, розуміти її прагнення до звільнення, мрії про щастя своїх дітей.</p> <p>Уміти пояснити поведінку і вчинки геройні «Наймички». Дискутувати про правомірність учинків геройні, а також про вічну проблему жіночого щастя.</p> <p><i>Формування шанобливого ставлення до жінки в усіх її іностасях (жінка-мати, жінка-кохана та ін.). Усвідомлення того, що жінка – уособлення краси на землі, що Свята Мати – джерело добра, яке змінює світ.</i></p>
1	<p>Особистісна лірика Т. Шевченка періоду арешту й заслання і після повернення з нього. «Доля», «Росли укупочці, зросли...»</p> <p>Риси автобіографізму в образі ліричного героя. Ностальгія за ідилією родинного життя, висока філософія життя людини на землі. Самотність поета («І виріс я на чужині...», «Самому чудно. А де ж дітись?...», «Доля», «Росли укупочці, зросли...»). Підбиття підсумків чесно прожитого життя.</p> <p>ТЛ: ліричний герой (поглиблено), лірична медитація.</p>	<p>Уміти розповісти про обставини написання цих творів. Проникнути уявою в настрої, у внутрішній світ героїв Шевченка, вчитися бачити красу особистості. Назвати зразки поетичної образності, визначити їхню роль у структурі творів.</p> <p>Вивчити напам'ять: «Доля».</p> <p><i>Формування переконань, що контакт із друзями, однодумцями, зі світом є підтримкою особистості, що жити треба чесно, у добрі та взаємоповазі.</i></p>
1	<p>«Давидові псалми». «Блажений муж на лукаву...»</p> <p>Біблія в житті Т.Шевченка. Світле пророцтво поета («Ісаїя. Глава 35»). Художня інтерпретація творів із Книги псалмів, риси її національної своєрідності у Т.Шевченка. Глибока смута пророка занепадом моральності, неправедними діяннями «сильних світу», пригнічення люду новими, внутрішніми «ворогами». Біблійні реалії в текстах творів Звернення до Бога з проханням змінити стан світу; Бог як оплот надії чесної людини. Ідеал життя згідно «закону Господнього» («Блажений муж на лукаву...»).</p> <p>ТЛ: псалом.</p>	<p>Вміти обґрунтовувати розуміння Шевченком ідеї Бога. Мати уявлення про її стильове й образне вираження у творчості поета. Уміти зіставити переспів Шевченка й оригінальні біблійні тексти псалмів, визначити домінанти поетового почуття.</p> <p><i>Осмислення беззаконня життя «без Бога». Усвідомлення Бога як високого духовного оплоту особистості, щасливого майбутнього України при благословенні Бога, на шляхах праведних.</i></p>
1	<p>Підсумковий урок: Світова велич українського поета</p> <p>Огляд вивченої поетичної спадщини Т. Шевченка і його міркувань із «Щоденника», прози, драматургії, малярського доробку. Визначні діячі світової культури про Шевченка. Його вплив на літератури інших народів. Шевченко та історичний поступ України. Вшанування пам'яті поета в Україні й за кордоном.</p>	<p>Розуміти великий духовний імпульс, який подала діяльність Шевченка у боротьбі за політичну незалежність і культурне збагачення України. Вміти схарактеризувати внесок Т. Шевченка у скарбницю української поезії, у розвиток української літературної мови, у світовий мистецький поступ.</p> <p><i>Усвідомлення краси українського художнього слова, представленого в поезії Шевченка; того, що Т. Шевченко – гордість України.</i></p>
4	<p>Пантелеймон Куліш. «Чорна рада»</p> <p>П. Куліш – відомий письменник, перший</p>	Знати основні віхи життєвого і творчого шляху письменника.

	<p>український професійний літературний критик, перекладач («Біблія», твори В. Шекспіра, Дж. Байрона, Ф.Шиллера), автор підручників для школи, українського правопису («кулішівка»). Вплив на П. Куліша ідей європейського просвітництва: «Українець у Європі, європеєць в Україні». Романтична основа світогляду. Ентузіазм і жертовність П. Куліша у громадській та культурницькій роботі на шляху духовного відродження і культурного збагачення нації. «Чорна рада» – перший україномовний історичний роман. Походження його назви. Історична основа й авторська уява, романтичність стилю. Динамічний інтригуючий сюжет. Непросте життя та романтичні пригоди головних героїв. Загальнолюдські риси ініціативності, працьовитості, лицарства, благородства, вірності почуттю та обов'язку. Оцінка роману Т. Шевченком.</p> <p>ТЛ: роман, роман-хроніка, історичний роман.</p>	<p>Уміти розрізняти жанри: роман, історичний роман, роман-хроніка, біографічний роман. Уміти розрізняти історичну і художню правди у творі. Визначати основний конфлікт у ньому. Уміти розкрити образи й символи, пояснити особливості оповіді, засобів розкриття образів, історичний колорит. Робити порівняльну характеристику героїв. Співвідносити образи твору з художніми образами інших історичних творів вітчизняних і зарубіжних письменників. <i>Усвідомлення значення ініціативності, наполегливості й працьовитості для досягнення поставленої мети.</i></p> <p><i>Формування рис справедливості, колегіальності, лицарства, щирості, вірності почуттю і обов'язку.</i></p>
2	<p>Марко Вовчок. «Інститутка» Життя і творча діяльність Марка Вовчка. Марко Вовчок як перекладач (Ж. Верна, Г. К. Андерсена, П. Е. Брема). «Народні оповідання»; продовження теми народного життя в повісті «Інститутка». Антилюдяна суть кріпосництва та солдатчини. Образи персонажів – людей із народу та панночки. Авторська позиція у творі. ТЛ: реалізм.</p>	<p>Вміти прокоментувати зміст твору, визначити його жанр, пояснити особливості сюжету. Мати уявлення про пригнічене становище простої людини в історичну добу кріпацтва, розуміти повсякчасне прагнення особи до вільного, щасливого життя. <i>Формування думки, що кожна людина, незалежно від свого суспільного стану, має право бути щасливою.</i></p>
2	<p>Українська поезія другої половини XIX ст.. Відомі поети (Степан Руданський, Леонід Глібов, Яків Щоголів, Іван Манжура, Володимир Самійленко, Борис Грінченко, Юрій Федькович, Михайло Старицький). Страдницький життєвий шлях і творчість Павла Грабовського, революціонера-народника, борця за українську справу. Оптимістичні мотиви у творчості поета-засланця («Надія»). Зразок громадянської лірики («Справжні герой»). Дружні взаємини з Надією Сигидою, її образ у поезії «До Н. К. С.». Михайло Старицький – драматург, поет, прозаїк, театральний діяч. «Не за'хвати солодкого зомління...» (із циклу «Монологи про кохання»). Духовне начало в коханні. Поетичні засоби (пейзаж, фантастичні мотиви) для вираження почуття. Володимир Самійленко. «Не вмре поезія» Значення мистецтва, літератури в житті народу, ідея їх незнищенності.</p>	<p>Знати і вміти коротко розповісти про українську поезію другої половини XIX ст., називати її видатних представників. Уміти визначати жанрові та художні особливості поетичних творів, аналізувати їх ідейно-тематичний зміст. <i>Розуміння поезії як сповіді душі, вияву найсокровенніших думок і почуттів людини.</i></p>
4	<p>Іван Нечуй-Левицький. «Кайдашева сім'я» Життя митця і його творчість як новий імпульс української літератури («Колосальне всеобіймаюче oko України» (І.Франко). Її загальна характеристика. «Кайдашева сім'я» – соціально- побутова повість-хроніка. Гумористичний ракурс зображення та необхідність його врахування при інтерпретації повісті. Реалізм твору, сучасна (вічна) актуальність проблеми батьків і дітей. Колоритні характери в повісті. Українська ментальність, гуманістичні традиції народного</p>	<p>Знати й уміти розповісти про письменника, назвати його основні твори. Прокоментувати оцінку І. Франком творчого спадку І. Нечуя-Левицького. Вміти визначити жанр твору, прокоментувати основну проблему, схарактеризувати образи-персонажі, засоби їхнього зображення. Вміти порівнювати образи, пояснювати авторську позицію, виокремлювати засоби комічного у творі, пояснювати їхню роль. Уміти висловити власну думку про українську ментальність,</p>

	<p>побуту й моралі. Утвердження цінностей національної етики засобами комічного.</p> <p>ТЛ: соціально-побутова повість, повість-хроніка.</p>	<p>національний характер, народну мораль і етику. <i>Усвідомлення основних рис української ментальності, його значення для самопізнання й успішної адаптації в сучасному суспільстві.</i></p>
4	<p>Іван Франко. «Каменярі», «Ой ти, дівчино, з горіха зерня», «Мойсей»</p> <p>Письменник, учений, громадський діяч. Життя і творчість митця. Багатогранність діяльності в українській культурі, її вплив на культурний і політичний розвиток України. Основні книги і праці. Франко-перекладач. Значення творчості для розвитку української літератури, у пробудженні національної свідомості. Творчість І.Франка у музиці. Франко і світова література.</p> <p>«Каменярі». Зв'язок твору з подвижницькою діяльністю І.Франка у розбудові української культури, піднесені освітнього рівня народу. Алегоричний образ каменярів.</p> <p>«Ой ти, дівчино, з горіха зерня». Життєві імпульси появи творів (автобіографічність). Широка емоційна гама почуттів ліричного героя, утвердження невмирущості почуттів, ідеалу кохання.</p> <p>Поема «Мойсей» – одна з вершин творчості І.Франка. Проблематика твору: історичний шлях нації, визначна особистість як її провідник, пробудження національної свідомості, збереження історичної пам'яті. Пролог до поеми – заповіт українському народові.</p> <p>ТЛ: філософська поезія.</p>	<p>Знати біографію митця, уміти окреслити основні сфери його багатогранної діяльності. Називати основні книги і праці. Сформувати власне ставлення до таких особистостей, як І.Франко.</p> <p>Осмислено читати поезії. Уміти визначити головну думку в них, схарактеризувати художні засоби.</p> <p>Вміти з'ясувати основну сюжетну лінію поеми «Мойсей», визначати найнапруженніші фрагменти. Пояснити біблійну основу сюжету, його актуальність для епохи національно-визвольних рухів. Розкрити алегоричність образу Мойсея, передати зміст його сумнівів, роздумів. Висловлювати власні міркування про майбутнє свого народу. Дискутувати про роль видатних осіб в історії народу.</p> <p><i>Осмислення поняття нації як повноправного суб'єкта історії, безмежності перспективи поступу.</i></p> <p><i>На прикладі життєдіяльності І.Франка формування ціннісного переконання: можливість силою високого духа сягнути від селянської хати до світових вершин інтелекту.</i></p>
2	<p>ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ</p> <p>Ознайомлення з письменниками-земляками та їхніми творами.</p>	<p>Знати письменників, які народилися в рідному краї. Прочитати зразки їхніх творів. Висловлювати власні міркування про них.</p> <p><i>Виховання шаноблиового ставлення до талановитих земляків.</i></p>
1	<p>УРОК-ПІДСУМОК</p> <p>Проведення бесіди або диспуту про твори, що вивчалися упродовж року й найбільше запам'яталися.</p>	<p>Уміти робити загальні висновки про письменників, їхні твори, особливості поетики тощо.</p> <p><i>Формування вміння толерантно і переконливо обґрунтовувати свою думку.</i></p>

ДОДАТОК № 1

Додаткова література для читання (на вибір)

5 клас

Вінграновський М. «Первінка»

Воронина Л. «Суперагент 000. Таємниця золотого кенгуру»

Гаврош О. «Пригоди тричі славного розбійника Пінті»

Гуцало Є. «Сім'я дикої качки»

Дерманський О. «Король Буків, або Таємниця Смарагдової книги»

Ільченко О. «Загадкові світи старої обсерваторії»

«Життя видатних дітей» (Серія)

Королів-Старий В. «Потерчата»

Костеецький А. «Пригоди славнозвісних книг», «Дракон Міні Макс», «Суперклей Христофора Тюлькіна»

Малик Г. «Злочинці з паралельного світу»

Нестайко Вс. «Чарівний талісман», «Неймовірні детективи», «Казкові пригоди і таємниці»
Павленко М. «Миколчині історії»
Пагутяк Г. «Лялечка і Мацько»
Полонський Р. «Таємниця країни суниць»
Пчілка Олена. «Сосонка»
Сенатович О. «Малий віз»
Українські народні казки, легенди, перекази
Франко І. «Коли ще звірі говорили»
Чемерис В. «Аравійська пустеля»
Шевчук В. «Панна квітів»

6 клас

Андієвська Е. Казки
Багмут І. «Пригоди чорного кота Лапченка, описані ним самим»
Близнець В. «Звук павутинки», «Золота гора до неба», «Женя і Синько»
Винниченко В. «Кумедія з Костем»
Гулак-Артемовський П. Байки
Гуцало Є. «У гаї сонце зацвіло»
Калинець І. «Казки зі Львова», «Хлопчик-фігурка, який задоволений собою»
Майданська С. «Чарівна шабля-веселка з гаптованої хмарки»
Нестайко Вс. «Таємниця трьох невідомих», «Пригоди Робінзона Кукурудзо»,
«Незнайомець із 13 квартири»
Оксеник С. «Лісом, небом, водою»
Пагутяк Г. «Втеча звірів або Новий бестіарій»
Підгірянка Марійка. «В чужому пір'ю»
Ребро П. «Козацькі жарти»
Руданський С. Співомовки: «Окуляри», «Чуприна», «Почому дурні?», «Розумний панич»,
«Слабий зуб», «Горбин брат», «Лінівій»
Українські народні перекази та легенди: «Склі Мангупа», «Шандровський соляний
колодязь»
Стельмах Яр. «Найкращий намет», «Вікентій Прерозумний»

7 клас

Васильченко С. «Приблуда»
Гаврош О. «Неймовірні пригоди Івана Сили»
Гулак К. «Перекличка»
Дімаров А. «Друга планета», «Блакитна дитина»
Кащенко А. «Над Кодацьким порогом»
Луццевська О. «Друзі за листуванням»
Малик В. «Таємний посол»
Муляр М. «Гра»
Опільський Ю. «Золотий лев», «Ідоли падуть»
Павленко М. «Русалонька із 7-в проти Русалоньки з Білокрилівського лісу», «Русалонька із
7-В. В тенетах лабіринту», «Русалонька із 7-В та загублений у часі (Кн. 2)»
Стельмах М. «Щедрий вечір»
Стороженко О. «Закоханий чорт», «Голка», «Вуси»
Трублаїні М. «Шхуна “Колумб”»
Тютюнник Г. «Вогник далеко в степу»
Харчук Б. «Діана»
«Життя видатних дітей». (Марина Павленко про Павла Тичину, Василя Симоненка,
Ірину Жиленко та ін.)

8 клас

*Гончар О. «Берег любові», «Бригантина»
Вишня Остап. «Мисливські усмішки»
Вовчок Марко. «Ведмідь»
Дімаров А. «На коні й під конем»
Дрозд В. «Білий кінь Шептало»
Думанська О. «Школлярка з передмістя»
Думи народні: «Дума про козака Голоту», «Самарські брати», «Хмельницький та Барабаш», «Втеча трьох братів з города Азова», «Самійло Кішка», «Буря на Чорному морі»
Королева Наталена. «Легенди старокиївські»
Логвин Ю. «Таємна перлина», «Танці Шайтана»
Малик В. «Черлені щити»
Пагутяк Г. «Королівство»
Процюк С. «Марічка і Костик»
Руденко М. «Ковчег всесвіту»
Сенченко І. «Діамантовий берег», «Руді вовки», «Чорна брама»
Старицька-Черняхівська Л. «Діамантовий перстень»
Франко І. «Лис Микита» (поема)
«Життя видатних дітей» (Анна Багряна про Марію Заньковецьку, Марію Приймаченко та ін.)*

9 клас

*Величковський І. «Зегар цілий і полузегарок»
Вишенський І. Твори (в перекладі В. Шевчука)
Вовчок Марко. «»
Воробкевич С. «Турецькі бранці», «Вісім чи дев'ять? Сміховинки про Безглуздів»
Горак Р. «У сутінках», «Тричі мені являлася любов»
Гребінка Є. «Чайковський» (роман)
Дерево пам'яті. Книга українського історичного оповідання
Зайцев П. «Життя Тараса Шевченка»
Іваненко О. «Марія»
Іванченко Р. «Гнів Перуна»
Івченко М. Напоєні дні [повість про Г. Сковороду]
«Історія Русів» (у перекладі І. Драча)
Квітка-Основ'яненко Г. «Салдацький патрет», «Конотопська відьма»
Кониський О. «Тарас Шевченко-Грушівський. Хроніка його життя»
Королюк Н. «Маленькі історії про українських композиторів XVIII—XX ст.»
Косач Ю. «Володарка Понтиди»
Костомаров М. «Сава Чалий», «Чернігівка»
Куліш П. «Жизнь Куліша», «Дівоче серце»
Малик В. «Чорний вершник», «Горить свіча», «Побоїще в Січі»
Нечуй-Левицький І. «Микола Джеря», «Старосвітські батюшки та матушки»
Огнений змій. Антологія української фантастики XIX ст.
Скліренко С. «Святослав», «Володимир»
Сковорода Г. Листи до Михайла Ковалинського, поезії, байки, філософські трактати
Старицький М. «Оборона Буші»
Тулуб З. «Звіролови»
Турчиновський І. «Мое житіє і страданіє»
Федъкович Ю. «Довбуш» (трагедія)
Шевченко Т. «Кобзар», «Автобіографічний наріс», «Щоденник», «Художник»*